

Odljev mozgova iz zemalja u razvoju

Ognjan, Andrea

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:059155>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-17**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

ANDREA OGNJAN

Odljev mozgova iz zemalja u razvoju

Diplomski rad

Pula, 2019.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

ANDREA OGNJAN

Odljev mozgova iz zemalja u razvoju

Diplomski rad

JMBAG: 0303034642, izvanredni student

Studijski smjer: Ekonomija

Predmet: Ekonomija rada i ljudski potencijali

Znanstveno područje: Društvena znanost

Znanstveno polje: Ekonomija

Mentor: Prof.dr.sc. Marija Bušelić

Pula, veljača 2019.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani _____, kandidat za magistra ekonomije/poslovne ekonomije ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu
Jurja Dobrile

u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom

_____ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

Sadržaj

1. UVOD	6
1.1. Predmet istraživanja.....	6
1.2. Svrha i ciljevi istraživanja.....	7
1.3. Metode istraživanja.....	7
1.4. Struktura rada.....	8
2. Teorijske odrednice odljeva mozgova.....	10
2.1. Uzroci migracija.....	13
2.2. Posljedice migracija.....	15
3. Ekonomske posljedice odljeva mozgova.....	16
4. Uzroci odljeva mozgova	18
4.1. Nezaposlenost.....	18
4.2. Plaće	26
5. Odljev mozgova iz zemalja u razvoju.....	30
6. Hrvatska kao zemlja „odljeva mozgova“	36
7. Povezanost odljeva mozgova i konkurentnosti Republike Hrvatske	37
8. Prijedlozi mjera za sprečavanje odljeva mozgova	43
9. Istraživanje odljeva mozgova u Republici Hrvatskoj.....	47
9.1. Metodologija istraživanja	47
9.2. Rezultati istraživanja	48
10. ZAKLJUČAK	56
LITERATURA.....	60
POPIS TABLICA, SLIKA I GRAFIKONA	65
SAŽETAK.....	67
SUMMARY	68

1. UVOD

U uvodnom dijelu rada kreirat će se problem istraživanja i ciljevi rada te metode koje će se koristiti prilikom izrade diplomskog rada. Ukratko će se predstaviti i sama struktura rada s ključnim poglavljima te će se navesti što će koje poglavlje obuhvaćati i koju tematiku rada obrađivati.

1.1. Predmet istraživanja

Predmet istraživačkog rada jest odljev mozgova iz zemalja u razvoju, promatranog kroz prizmu njegovog djelovanja na zemlju domaćina.

Odljev mozgova je pojam koji se u posljednje vrijeme sve više koristi te postaje velik problem Republike Hrvatske. Navedeni termin obuhvaća migracije visokoobrazovanih osoba koji nezadovoljni situacijom u matičnoj zemlji, traže bolje životne uvjete u inozemstvu. Odljev mozgova najčešće se javlja u nerazvijenim zemljama koje su suočene s velikim brojem nezaposlenosti, niskim plaćama, nesigurnim radnim mjestima i lošim životnim uvjetima. Nemogućnost pronalaska posla u struci, napredovanje i razvoj karijere, veća primanja, samo su neki od glavnih pokretača potencijalnog odljeva mozgova visokoobrazovanih ljudi.

Ljudski potencijali temelj su intelektualnog kapitala te vodeći faktori ostvarivanja napretka i održive konkurentne prednosti. Proces koji sve više plijeni pažnje, a u kojem mladi, visokoobrazovani, perspektivni i kreativni ljudski umovi u potrazi za samoostvarenjem svojih ciljeva i životnog boljitka, napuštaju granice matične zemlje, zove se brain drain odnosno odljev mozgova. Današnja aktualnost takvog trenda, njegov globalni razmjera te nedovoljno istraženi uzroci i posljedice predstavljaju glavnu materiju za izbor teme.

Visokoobrazovani ljudi nositelji su cjelokupnog razvoja i napretka gospodarstva i poboljšanja konkurentnosti neke zemlje. Odlazak stručnjaka i intelektualaca znači gubitak za zemlju koju napuštaju, ali i dobitak za zemlju u koju odlaze. Takav gubitak visokoobrazovanih ljudi koji odlaze, predstavlja smanjenje u akumulaciji ljudskoga

kapitala i znanja. Spoznaja da domovinu napuštaju najsposobniji ili oni koji predstavljaju temelj njenoga gospodarskog oporavka i napretka, svakako zaslužuje veću društvenu sagledivost, pozornost i brigu.

1.2. Svrha i ciljevi istraživanja

U skladu s predmetom istraživanja određena je i svrha istraživanja koja nastoji objasniti koncept odljeva mozgova, utvrditi na koji način utječe na konkurentnost Republike Hrvatske, ali i ostalih zemalja u razvoju. Zatim navesti mjere i prijedloge za smanjenje potencijalnoga odljeva mozgova koji u konačnici donosi negativne posljedice za zemlju domaćina.

Cilj istraživanja je pobliže objasniti stanje odljeva mozgova za zemlje u razvoju, koje posljedice donosi te navesti glavne argumente ili razloge zbog kojih visokoobrazovani ljudi odlučuju za odlazak u inozemstvo. Na temelju analiziranja specifičnog procesa koji je sve više prisutan oko nas, cilj je ukazati na koji način i u kojoj mjeri odljev mozgova utječe na konkurentnost Republike Hrvatske te ukazati na mjere za smanjenje navedenog fenomena.

1.3. Metode istraživanja

U ovom radu na temelju postavljenih ciljeva koristit će se adekvatne metode znanstveno-istraživačkog rada koje su primjerene istraživanjima u društvenim znanostima. Metode korištene prilikom izrade ovog rada biti će: induktivna i deduktivna metoda, metoda deskripcije, metoda analize i sinteze, te statistička metoda.¹ Obzirom da se rad sastoji od teorijskog dijela i empirijske razrade, korišteni su sekundarni i primarni izvori podataka. Kao sekundarni izvori podataka korišteni su znanstveni članci objavljeni u znanstvenim časopisima, knjige, publikacije i ostala dostupna stručna literatura domaćeg i inozemnog porijekla. Za empirijski dio rada provedeno je vlastito istraživanje u obliku anketnog upitnika, a rezultati tog istraživanja iskorišteni su za

¹ Zelenika, R. (2000): Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela, Sveučilište u Rijeci, Rijeka

statističku analizu. Pretraživanjem dostupne relevantne literature koja tretira problematiku odljeva mozgova kao jednog od ključnih ekonomskih, društvenih te socijalnih problema, te na osnovu metode kompilacije uobličiti će se završni teorijski koncept diplomskog rada.

1.4. Struktura rada

Diplomski rad na temu: „Odljev mozgova iz zemalja u razvoju“, podijeljen je na deset međusobno povezanih cjelina.

U uvodnom dijelu rada navodi se predmet samog rada odnosno istraživanja te osnovna svrha i određuje se ciljevi značajni prilikom pisanja rada. Nadalje, navode se korištene metode za provedbu istraživanja društvenog rada.

U drugom dijelu obrađuje se tema pod nazivom: „Teorijske odrednice odljeva mozgova“. Tematika objašnjava osnovne pojmove vezne za odljev mozgova. Nadalje, odljev mozgova predstavlja migraciju kao odraz napuštanja visokoobrazovanih ljudi u razvijene i bogatije države sa stabilnom tržišnom radnom snagom što je prikazano u nastavu tog poglavlja.

Treći dio rada pod naslovom: „Ekonomске posljedice odljeva mozgova“ analizira posljedice koje navedeni fenomen stvara. Također, navodi se da odlaskom visokoobrazovanih ljudi zemlja biva značajno zakinuta za ekonomski razvitak. Potencijalni gubitak može uzrokovati manju privlačnost zemlje; iseljavanje može dovesti do nedostataka radne snage, inovativnosti, te u konačnici dovesti zemlju na loš položaj u svjetskom poretku.

Četvrto poglavlje bazira se na tematici koji su to uzroci koji navode mlade, u ovom slučaju visokoobrazovane za odlazak u inozemstvo. Iznose se dva iznimno i najčešća razloga odljeva mozgova, a to su: zaposlenosti i visina plaća.

Peto poglavlje obrađuje temu pod nazivom: „Odljev mozgova iz zemalja u razvoju“, te je dan prikaz stanja odljeva mozgova u svijetu. Navedeni termin često je na meti u nerazvijenim zemljama koje se bore s problemima kao što su niske plaće, nezaposlenost, nesigurnost posla i dr. koji prisiljavaju odlazak ljudi u razvijene zemlje.

Šesto poglavlje ukratko opisuje Hrvatsku kao zemlju odljeva mozgova, zatim se ta tema nadovezuje na sljedeća poglavlja.

Sedmo poglavlje objašnjava kolika je povezanost odljeva mozgova i konkurentnosti Republike Hrvatske te se iznosi nekoliko prijedloga za smanjenje odljeva mozgova koji utječe na povećanje konkurentnosti

Unutar osmog poglavlja pod nazivom: „Prijedlozi mjera za sprečavanje odljeva mozgova“ daje se prikaz mjera koje bi Republika Hrvatska mogla provesti u budućnosti kako bi se smanjio značajan efekt odljeva mozgova.

U devetom poglavlju, prikazuje se istraživačka metodologija pod nazivom: „Analiza stanja odljeva mozgova u Republici Hrvatskoj, te se bavi prikazivanjem i obradom kvantitativnih podataka među studentima Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli kao potencijalnog odljeva mozgova iz Republike Hrvatske.

U završnom dijelu slijedi zaključak koji daje kritički osvrt na cjelokupnu tematiku rada koja je proizašla iz teorijskog i istraživačkog dijela te predstavlja sintezu cjelokupne tematike rada. Zatim, pokušava se dokazati određena povezanost između demografskih pokazatelja ispitanika i rezultata istraživanja.

Na kraju rada je priložen izvor literature korištene tijekom izrade rada, te popis tablica i grafikona.

2. Teorijske odrednice odljeva mozgova

Odljev mozgova je češći termin koji se u posljednje vrijeme sve više koristi i sve je učestaliji problem Republike Hrvatske. Navedeni termin najčešće se javlja u nerazvijenim zemljama koje se bore s problemima kao što su niske plaće, nezaposlenost, nesigurnost posla i dr. koji prisiljavaju odlazak ljudi u razvijene zemlje koje im pružaju bolje i adekvatne životne uvjete. Također, odljev mozgova je velik problem za zemlje u razvoju koje nemaju mogućnost svoju visoko obrazovanu radnu snagu zadržati i ponuditi joj uvjete slične onima u razvijenim zemljama. Takav direktan utjecaj odljeva mozgova, odnosno gubitak visoko obrazovanih ljudi koji odlaze, znači smanjenje u akumulaciji ljudskoga kapitala i znanja.

Kada obrazovni ljudski potencijali započinju migriranje, u tom procesu postupno napuste teritorijalne granice matične države iz koje potječu, stoga kažemo da je započeo specifičan proces ekonomskih migracija pod nazivom „brain drain.“ Termin „brain drain,, uveden je 1962. godine, a odnosio se na izvješće British Royal Societya u kojem se pisalo o odlasku inženjera iz Velike Britanije u Sjevernu Ameriku.“² Od tada je ušao u širu upotrebu i danas se sve više upotrebljava u vezi s migracijom obrazovane radne snage iz zemalja u razvoju u razvijene države.

Odljev mozgova odnosi se na odlazak visokoobrazovanih kadrova, slikovito mozgova, u inozemstvo, te predstavlja migraciju kao odraz djelovanja tržišne radne snage u kojoj se u razvijenim i bogatijim državama nude bolji uvjeti rada i veća primanja visokoobrazovanih ljudi, nego li im se nudi u vlastitim zemljama. Stoga odljev mozgova predstavlja redistribuciju ljudskog kapitala iz jedne države u drugu, pri čemu je dobit na strani emigracije. Riječ je o velikom priljevu/dotoku iz manjeg broja nerazvijenih zemalja, i s druge strane iz većeg broja zemalja u tranziciji.

U teorije koje se oslanjaju na makrodeterminante odljeva stručnjaka, odnosno ekonomske teorije, ubrajaju se:

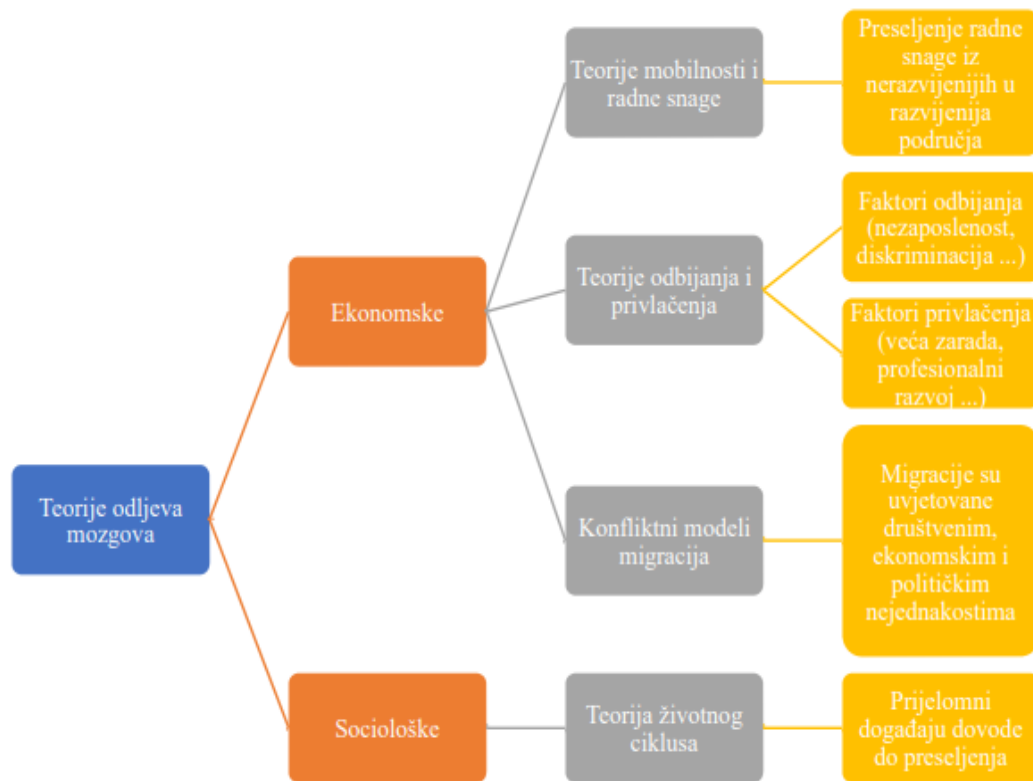
- teorije mobilnosti radne snage,
- teorije odbijanja i privlačenja,

² Adamović, M., Mežnarić, S. (2003): Potencijalni i stvarni "odljev" znanstvenog podmlatka iz Hrvatske: empirijsko istraživanje. Revija za sociologiju, Vol. 34, No. 3-4, str. 143-160, pristup: 4.2.2019.

- konfliktni modeli migracija.

S druge strane, teorija životnog veže se uz sociološke determinante migracija.³

Slika 1. Ključne karakteristike teorije odljeva mozgova

Izvor: Kostanjevečki, T. (2002). Odljev mozgova. Psihološki aspekti nezaposlenosti: zbornik radova XII. ljetne psihologijske škole. Raspoloživo na: <http://mjesec.ffzg.hr/nezaposlenost/3.4.html>, pristup: 4.2.2019.

Migracije podrazumijevaju bilo koji oblik privremenog ili trajnog preseljenja, te one predstavljaju populacijski fenomen kojeg je teško predvidjeti. Dakle, svaka migracija uključuje polazište odnosno odakle se migrira, te odredište, područje doseljenja. Prema smjeru migracije možemo podijeliti u dvije skupine, na unutrašnje, to jest unutar granica jedne države, te vanjske, to jest izvan granica jedne države. Spadaju u bitnu kategoriju za analizu društveno-ekonomskog stanja. Naime, stanovništvo se seli iz područja nedovoljno razvijene privrede u područja koja su razvijenija i pružaju veće

³ Kostanjevečki, T. (2002). Odljev mozgova. Psihološki aspekti nezaposlenosti: zbornik radova XII. ljetne psihologijske škole. Raspoloživo na: <http://mjesec.ffzg.hr/nezaposlenost/3.4.html>, pristup: 4.2.2019.

mogućnosti za život. Migracija predstavlja težnju boljitku i svladavanju nezadovoljstva trenutačnim stanjem u kojem se pojedinac nalazi. Zemlje iz koje obrazovani kadrovi odlaze i napuštaju svoju zemlju nisu u stanju iskoristiti njihov potencijal i znanje. Osoba koja sudjeluje u migraciji odnosno osoba koja napušta i mijenja svoje stalno prebivalište naziva se migrant. Migrant predstavlja jedinicu stanovništva koje migrira.

Sljedeća tablica prikazuje doseljeno i odseljeno stanovništvo u Hrvatskoj u razdoblju od 2007. do 2017. godine.

Tablica 1. Migracije u Hrvatskoj od 2007. do 2017. godine

Godina	Doseljeno stanovništvo iz inozemstva (<i>Immigrants</i>)	Odseljeno stanovništvo u inozemstvo (<i>Emigrants</i>)
2007.	14 622	9 002
2008.	14 541	7 488
2009.	8 468	9 940
2010.	4 985	9 860
2011.	8 534	12 699
2012.	8 959	12 877
2013.	10 378	15 262
2014.	10 638	20 858
2015.	11 706	29 651
2016.	13 985	36 436
2017.	15 553	47 352

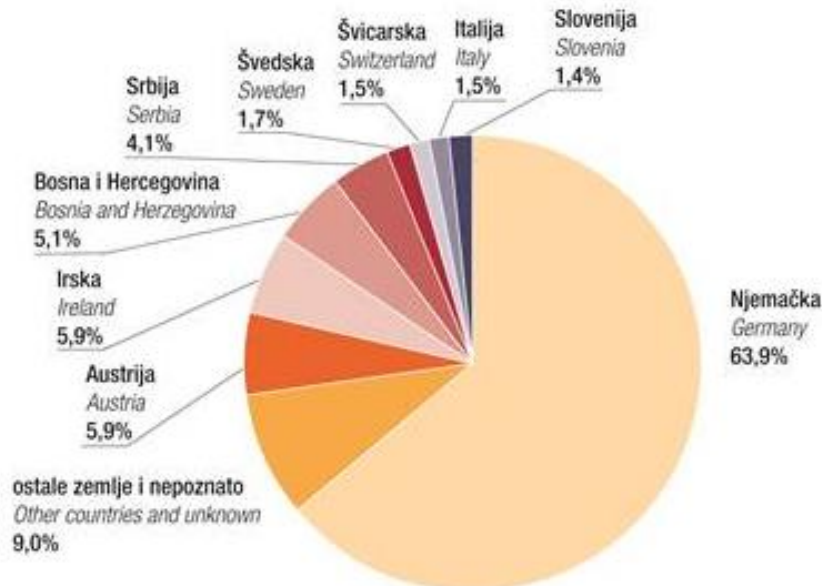
Izvor: Izrada studentice prema podacima iz:

https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2018/07-01-02_01_2018.htm, pristup: 20.3.2019.

U razdoblju od 2007. do 2008. broj doseljenih stanovnika u Republiku Hrvatsku bio je znatno veći od odseljenog stanovništva. Velik broj doseljenika činili su prognanici Domovinskog rata koji su se vraćali u domovinu iz susjednih zemalja. Taj trend se počeo značajno mijenjati od 2009. godine te je broj odseljenog stanovništva veći od broja doseljenog stanovništva. Zadnje promatrane godine, Hrvatska je brojila 47 352 odseljenih stanovnika, dok je doseljenih bilo tek 15 553. Saldo migracije stanovništva

s inozemstvom bio je negativan i iznosio je -31 799. Zaposlenost i životni standard počeli su se smanjivati te su mnogi odlučili pronaći bolje životne uvjete u inozemstvu. Međutim, stranci ipak nisu vidjeli Hrvatsku kao potencijalno mjesto za ostvarivanje boljih životnih uvjeta i mogućnosti.

Slika 2. Hrvatski državljani odseljeni u inozemstvo u 2017. prema zemlji doseljenja

Izvor: Državni zavod za statistiku, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2018/07-01-02_01_2018.htm, pristup: 20.3.2019.

Na slici 1. možemo vidjeti da se najviše Hrvatskih državljana, čak 63,9 % tijekom 2017. godine odselilo u Njemačku. Nakon Njemačke slijede Austrija, Irska, Bosna i Hercegovina, Švedska, Švicarska, Italija te Slovenija.

2.1. Uzroci migracija

Migracija je pojam koji obuhvaća emigraciju ili izlazak iz matične zemlje kao i imigraciju i ulazak u određenu zemlju.

Uzroci emigracija mogu se sažeti u dva termina, a to su push factors odnosno potisni razlozi zbog kojih pojedinac napušta zemlju, te pull factors odnosno privlačni razlozi

zbog kojih pojedinac odabire neku drugu zemlju.⁴ Potisni razlozi vezani su uz nezadovoljstvo ekonomskim prilikama u vlastitoj zemlji, kao što su nezaposlenost, niske plaće, nestabilnost posla, mogućnost nenapredovanja, stambeno pitanje, diskriminacija, nepovoljni uvjeti osobnog razvoja i slično, dok su privlačni razlozi vezani uz bolje ekonomske prilike u drugim zemljama kao što su bolji životni uvjeti, stabilnija životna situacija, veće plaće, bolja mogućnost zapošljavanja, povoljnije prilike za profesionalno napredovanje i slično. Ovisno o dominantnosti push ili pull razloga, odlazak/ostanak, može biti određen ekonomskom ili političkom prisilom, nezaposlenošću, siromaštvom...boljim životnim ili radnim uvjetima.

I potisne i privlačne razloge napuštanja zemlje možemo svrstati u gospodarske odrednice migracije. Utvrdili smo da su glavni motivi ili uzroci migracija gospodarske prirode, valja spomenuti i ostale negospodarske uzroke migracija koje također dominiraju u pojedinačnim slučajevima, a vezani su uz demografske, socijalne i geografske čimbenike. Demografski čimbenici potiču migriranje iz razloga jer su područja sa visokim prirodnim prirastom uglavnom slabije razvijena i gušće naseljena, te upravo to dovodi do migriranja u područja sa nižim prirodnim prirastom, koja imaju viši stupanj razvoja i rjeđu naseljenost.

Uzroci migracija mogu biti i geografskog karaktera, pa tako povoljnija klima često privlači stanovništvo zbog povoljnijih životnih prilika, prometne povezanosti te zbog zdravstvenih razloga.

Presudni faktori u pojedinim slučajevima mogu biti opći uvjeti života, a uključuju bolju mogućnost za školovanje djece, za rekreaciju, svestranije korištenje slobodnog vremena, bogatiji kulturni život kao što su razne manifestacije, tada govorimo o socijalnim čimbenicima migracija. Pored svih navedenih čimbenika, važno je spomenuti i političke čimbenike ili uzroke koji zbog ratova i drugih nepogoda pokreću masovne migracije prognanika i izbjeglica.

⁴ Golub, B. (2003): Zašto odlazimo? Društvena istraživanja, Vol. 12 No. 1-2 str. 63-64, pristup: 4.2.2019.

2.2. Posljedice migracija

Posljedice migracija očituju se u demografskom karakteru stanovništva. Migracije utječu na brojnost stanovništva, na natalitet i mortalitet, te na cjelokupnu strukturu stanovništva. Emigriranje mladih iz zemlje, izaziva negativne demografske trendove, prirodnu depopulaciju i povećan udio starog stanovništva.

U Hrvatskoj u posljednjih dvadeset godina, koegzistiraju svi migracijski modaliteti što govori da se njezina populacija nalazi na visokom stupnju migratibilnosti. Obujam sveobuhvatnih hrvatskih migracija, prostorni razmještaj, demografska struktura migracijskog kontingenta, negativan migracijski saldo Republike Hrvatske govore o nepovoljnom prirastu na društveno-gospodarski, a posebice na demografski razvitak. Sadašnja slika migracijske zbilje uvjerljiv je dokaz da je to složen dinamički proces između društveno-političkih, gospodarskih i ostalih demografskih utjecaja. Štoviše, to samo potvrđuje da su one odraz društveno-gospodarskoga, političkog i demografskog razvoja. Također, prema sadašnjim trendovima stanovništvo Hrvatske do 2025. godine, moglo bi se smanjiti za 6,1%, te za 19% do 2050. godine.

Društvene posljedice emigriranja, pogotovo mlade populacije, vidljive su kroz gubitak uloženog kapitala odnosno iseljavanjem mladih gube se prethodne investicije uložene u njihov odgoj i obrazovanje. Sve prisutniji oblik vanjskih migracija odvija se zbog poboljšanja kvalitete života. Naime, dominirajuća negativna prirodna sastavnica ukupnog kretanja stanovništva, dovela je do osjetne depopulacije države.

3. Ekonomske posljedice odljeva mozgova

Analizirajući utjecaj migracija potrebno je razlikovati utjecaj na zemlje koje primaju migrante, te utjecaj na zemlje koje šalju migrante. Imigracija povećava relevantnu ponudu radne snage, no ovisi koje klasifikacije migranti posjeduju te da li zemlja domaćin ima potražnju za tim klasifikacijama. Sveukupan učinak migracija je ubrzavanje tehnološkog napretka u gospodarstvu u smislu migracija visoko kvalificiranih radnika.⁵ Zemlje domaćini imaju koristi od visoko kvalificiranih radnika jer takvi kadrovi potencijalno doprinose povećavanju investicija u strateškim sektorima te unose različitost u radno okruženje, a u konačnici dovode do napretka gospodarskog rasta i razvoja. Emigranti žele otići u inozemstvo kako bi zarađivali više i primjerenije svojem statusu, kako bi se usavršavali i stekli dodatna znanja i profesionalna iskustva, kako bi upoznali svijet drugačiji od onog u kojem su dosad živjeli, kako bi našli posao kojim će biti zadovoljniji te kako bi izgradili karijeru, napredovali i uspjeli u svome poslu.⁶

Prostorni razmještaj obrazovanog ljudskog potencijala i radno sposobnog stanovništva ima značajan utjecaj na zemlju iz koje se emigrira i jednako tako na zemlju u koju se imigrira. Proces odljeva mozgova odavno je prisutan i poznat današnjem društvu, no on uvijek sa sobom nosi niz negativnih posljedica. Odljev mozgova nije samo poguban za zemlju koja gubi svoj ljudski potencijal, nego je štetan za cjelokupno čovječanstvo u cjelini. Najoštriji negativan utjecaj je gubitak visokoobrazovanih radnika tj. smanjenje ljudskog kapitala koji može negativno utjecati na daljnji napredak odnosno gospodarski rast zemlje. Štoviše, odlaskom visokoobrazovanih emigracija zemlja biva značajno zakinjuta za značajan ekonomski razvitak. Također, gubitak visokoobrazovanih kadrova može uzrokovati manju privlačnost zemlje lokalnim ili stranim investitorima. Iseljavanje može dovesti do nedostatka radne snage, inovativnosti, kreativnosti, te u konačnici svi ti pokazatelji dovode zemlju manje konkurentom na svjetskom tržištu. Jaz između razvijenih i nerazvijenih sve se više produbljuje, nerazvijeni zaostaju jer nemaju

5 Adamović, M., Mežnarić, S. (2003): Potencijalni i stvarni "odljev" znanstvenog podmlatka iz Hrvatske: empirijsko istraživanje. Revija za sociologiju, Vol. 34 No. 3-4 str. 143-160, pristup: 7.2.2019.

6 Šverko, I. (2005): Studentske namjere odlaska u inozemstvo: Veličina potencijalnog „odljeva mozgova“ i njegove odrednice u 1995., 1997. i 2004. Godini, pristup: 7.2.2019.

mogućnosti da napreduju jer im nedostaje radna snaga. Teorija odljeva mozgova često se povezuje s teorijom o ljudskom kapitalu, koja sugerira da se najviše isplati ulagati u obrazovanje koja će stvoriti i razviti nove intelektualce. Stoga, svaka osoba u čije obrazovanje država ulaže zapravo predstavlja ljudski kapital te države. Ukoliko visokoobrazovani iseljavaju i napuštaju matičnu zemlju, to znači gubitak i neprocjenjivu štetu najvrjednijeg segmenta radno sposobnog stanovništva o kojem ovisi daljnji napredak i razvoj zemlje. Većina tranzicijskih zemalja, uključujući i Hrvatsku sve više se bore s problemom odljeva mozgova koji usporava ekonomski rast i razvoj te izlazak iz tranzicije.

Usprkos na negativan utjecaj migracija visokoobrazovanih ljudi na socijalno i ekonomsko blagostanje zemlje, u posljednje vrijeme traže se više argumenti na koji migracija može dovesti do pozitivnih rezultata za zemlje iz kojih ljudi odlaze u inozemstvo. Naime, smatra se da neki od pozitivnih učinaka mogu biti povećan pristup trgovini, investicijama, znanju i tehnologiji, te povratak migranata koji se vraćaju u svoju zemlju s novostečenim znanjem, vještinama, iskustvima i resursima. Pozitivan aspekt ukazuje i na novčane doznake čime iseljenici svojim obiteljima osiguravaju pristupačniji život. Među pozitivne učinke mogu se ubrojiti i veće mogućnosti ljudi koji u radu u inozemstvu pribavljaju sredstva za zajedničke istraživačke projekte s kolegama i prijateljima u matičnoj zemlji. Također, pozitivno je i njihovo znanje i upoznavanje s novim tehnologijama koje će oni moći prenijeti u matičnu zemlju u slučaju svog povratka.

4. Uzroci odljeva mozgova

Uzroci odljeva mozgova su mnogobrojni i raznoliki, no možemo ih svesti na najvažnije. Najčešće su vezani uz ekonomska pitanja, kao što je nezaposlenost, niske plaće u matičnoj zemlji, radna nesigurnost, stambeno pitanje i dr. Također nepovoljan angažman države u poboljšanju uvjeta znanstvenog i istraživačkog rada spada u potisne razloge napuštanja zemlje. Dok u privlačne razloge možemo navesti bolje znanstveno usavršavanje, bolji uvjeti rada te mogućnost samoaktualizacije.⁷

Emigranti žele otići u inozemstvo kako bi zarađivali više i primjerenije svojem statusu, kako bi se usavršavali i stekli dodatna znanja i profesionalna iskustva, kako bi upoznali svijet drugačiji od onog u kojem su dosad živjeli, kako bi našli posao kojim će biti zadovoljniji te kako bi izgradili karijeru, napredovali i uspjeli u svome poslu.⁸

Loše upravljanje je također jedan od čimbenika migriranja visokoobrazovanih. Naime, stanovništvo je posebno nezadovoljno kada smatra da se njihova prava krše te da je upravljanje njihovom domovinom neprihvatljivo. Podrazumijeva se korupcija, nedostatak slobode govora, zatim, nedostatak transparentnosti i dr. Osim toga, iznimno važni uzroci odljeva mozgova su pad ugleda intelektualnog rada i opasnost od nezaposlenosti.

Hrvati imaju vrlo loše mišljenje o tržištu rada u Hrvatskoj, te ističu nezadovoljstvo minimalnim plaćama te kritiziranje poslodavaca koji isplaćuju „na ruke“.

U nastavku rada, detaljnije ćemo obrađivati dva iznimno važna i najčešća razloga koji se ističu kao najvažniji pokretači odljeva mozgova, a to su nezaposlenost i visina plaće.

4.1. Nezaposlenost

Nezaposlenost podrazumijeva stanje u kojemu se dio radno sposobnih članova društva ne može zaposliti usprkos svojim sposobnostima i klasifikacijama. U nezaposlene se ubrajaju i svi članovi društva koji su djelomično zaposleni, ali njihova radna snaga nije u punoj mjeri iskorištena, što znači da ne rade puno radno vrijeme te

⁷ ibidem

⁸ ibidem

nemaju primanja dostatna za normalno uzdržavanje.⁹ Nezaposlenost je složen konstrukt koji ne obuhvaća samo situacijske aspekte (poput ljudi bez posla), već i motivacijske kao su traženje posla, preuzimanje koraka kako bi se pronašao posao, ali i medicinske i pravne aspekte koji uključuju provjeru je li neka osoba raspoloživa za određen posao. Također, percipira se kao egzistencijalan problem svakog pojedinca.

Nezaposlenost možemo klasificirati na različite načine, no ekonomisti obično razlikuju tri osnovna oblika nezaposlenosti. Postoje tri različite vrste nezaposlenosti, a to su:

1. frikcijska nezaposlenost,
2. strukturna nezaposlenost i
3. ciklička nezaposlenost.

Frikcijska nezaposlenost ili normalna nezaposlenost obuhvaća radnike koji često mijenjaju radna mjesta ili su u potrazi za boljim radnim mjestom koji će odgovarati njihovim klasifikacijama koje posjeduju. Ona se može pojaviti zbog stalnog kretanja ljudi između područja i zaposlenja ili kroz različite stadije životnog ciklusa. Takva vrsta nezaposlenosti je obično kratkoročna jer podrazumijeva postojanje odgovarajućih radnih mjesta, a za usklađivanje ponude i potražnje zasigurno je potrebno vrijeme. Strukturna nezaposlenost nastaje zbog nepodudarnosti ponude i potražnje rada. Kada se potražnja za jednom vrstom rada povećava, u isto vrijeme se potražnja za drugom vrstom posla smanjuje u uvjetima u kojima se ponude rada ne mogu brzo prilagođavati. Također, strukturna nezaposlenost može se javiti kada nezaposleni nemaju određene kvalifikacije koje traže raspoloživa radna mjesta. Ona predstavlja poteškoću i za zaposlene i za nezaposlene, ali i za poslodavce jer nezaposleni ne mogu pronaći posao u struci budući da je njihovo zanimanje suficitarno (što znači da je veća ponuda nego potražnja rada) ili zastarjelo zbog napretka tehnologije. Ciklička nezaposlenost se naziva još i konjunktumom. Posljedica je općeg nedostatka potražnje na tržištu rada i na tržištu roba. Dakle, ona nastaje kada je ukupna potražnja za radnom snagom niska. Često se javlja usred recesije, kada se nezaposlenost smanjuje zbog neravnoteže između agregatne ponude i agregatne potražnje.

⁹ Bejaković, P.; Lowther J., (2004.): Konkurentnost hrvatske radne snage, Institut za javne financije, Zagreb

Odljev mozгова percipira se kao jedan od najvažnijih posljedica problema nezaposlenosti koji djeluje negativno na cjelokupno društvo. Uzrokom odljeva mozгова jesu sve tri vrste nezaposlenosti, pri čemu veći utjecaj ima ciklička nezaposlenost. Dolazimo do zaključka da sve više visokoobrazovani kadrovi nailaze na poteškoće pri pronalasku poslova koji su na razini njihovih kvalifikacija, odnosno potražnja za njima je vrlo mala te se odlučuju na preseljenje i odlazak u inozemstvo gdje će pronaći posao u nekoj drugoj zemlji. Polazeći od činjenice da upravo takvi vrhunski stručnjaci svojim znanjem, vještinama i radom doprinose povećanju stupnja razvoja zemlje, te da njihov odlazak neminovno uzrokuje usporavanje ili čak nazadovanje privrede matične zemlje, a ukazuje na napredak zemlje u koju se odlazi. Tijekom 60-ih i 70-ih godina prošlog stoljeća enormno se pojačao odljev znanstvenika i stručnjaka na globalnoj razini. Danas, kada govorimo o odljevu mozгова, govorimo o masovnoj pojavi napuštanja visokoobrazovanih kadrova matične zemlje.

Uzrok nezaposlenosti može se opisati i socijalnom politikom koja na tržištu rada determinira ponudu i potražnju određenih zanimanja, odnosno vještina. Samim time stvara se nejednakost u distribuciji nadnica, a posljedica može biti siromaštvo određene skupine ljudi. Glavni uzrok nezaposlenosti leži u nedostatku radnih mjesta, odnosno pojavljuje se kada je potražnja radne snage manja od ponude radne snage. U Hrvatskoj je nezaposlenost bila oduvijek veliki problem na što ukazuju i sljedeći podaci.

Tablica 2. Broj nezaposlenih u RH u razdoblju od 2004. do 2018. s obzirom na spol

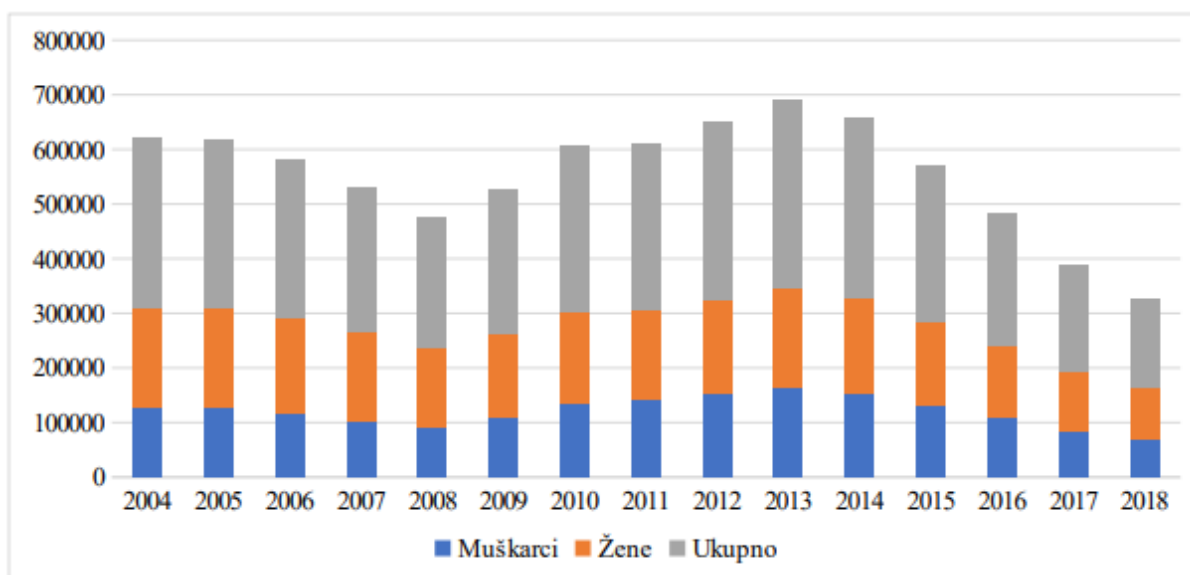
Spol	Muškarci	Žene	Ukupno
Godina			

2004.	129 028	180 847	309 875
2005.	127 942	180 796	308 738
2006.	116 519	175 097	291 616
2007.	102 482	161 966	264 448
2008.	89 540	147 201	236 741
2009.	107 115	156 059	263 174
2010.	136 805	165 620	302 425
2011.	141 408	163 925	305 333
2012.	152 079	172 245	324 324
2013.	163 070	182 042	345 112
2014.	153 485	174 702	328 187
2015.	130 698	155 208	285 906
2016.	107 947	133 913	241 860
2017.	83 144	110 823	193 967
2018.	66 403	87 139	153 542
Indeks 2018./2017.	79,9	78,6	79,2

Izvor: obrada autorice prema Statistika (2018.). Registrirana nezaposlenost. Dostupno na: http://www.hzz.hr/content/stats/0119/stat_bilten_01_2019.pdf, pristup: 18.2.2019.

Na temelju dostupnih podataka u tablici 2 možemo vidjeti da je u svim promatranim godinama bilo više nezaposlenih žena nego muškaraca. Naročito je to vidljivo u 2008. godini, kada je od ukupnog broja nezaposlenih žena bilo 147 201, a muškaraca 89 540. Broj nezaposlenih muškaraca i žena varirao je kroz promatrani period, te je kroz proteklih 10 godina, nezaposlenost bila najniža prošle 2018. godine, kada je iznosila 153 542. Najveći broj nezaposlenih žena registriran je 2004. godine, dok je najveći broj nezaposlenih muškaraca registriran 2013. godine. Zanimljivo je uočiti kako je jedino 2018. godine broj nezaposlenih žena pao ispod 100 000, dok se takvo stanje za muškarce može pratiti 2008., 2017. i 2018.

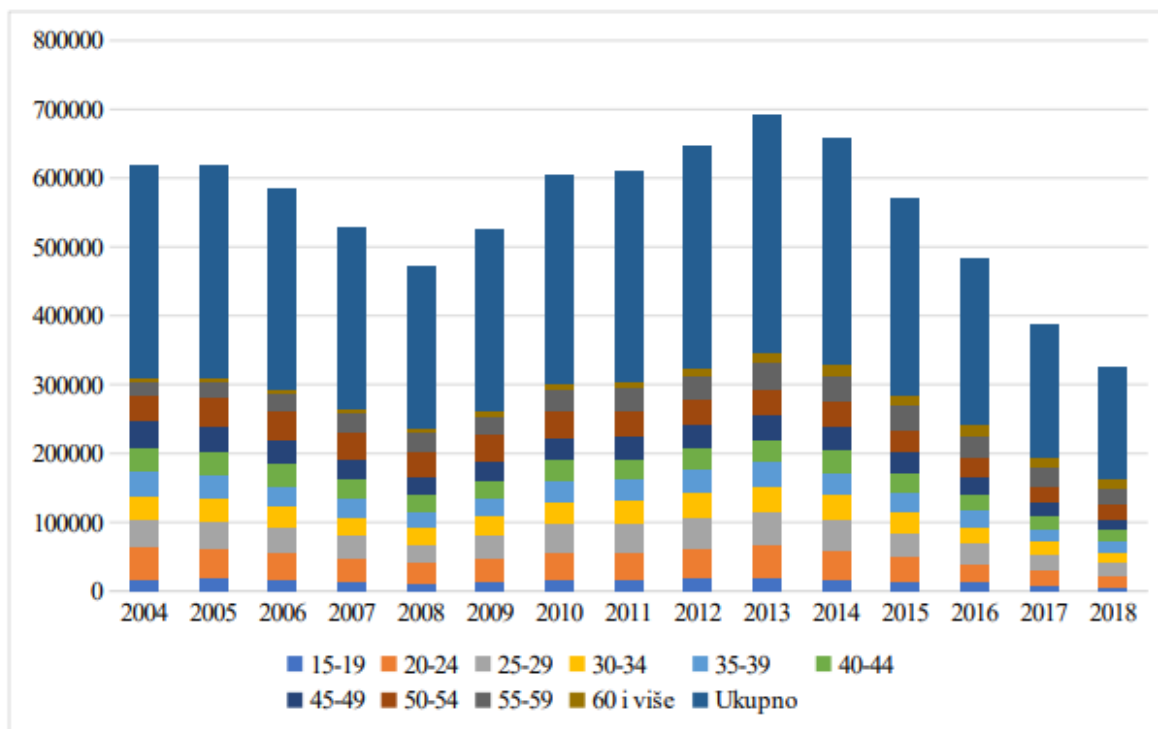
Grafikon 1. Trend kretanja broja nezaposlenih po spolu u razdoblju od 2004. – 2018.

Izvor: Državni zavod za statistiku; dostupno na: <https://www.dzs.hr/>
 pristup: 18.2.2019.

Prema podacima prikazanim na grafikonu 1. možemo vidjeti da je u svim promatranim godinama bilo više zaposlenih muškaraca nego žena. Broj nezaposlenih muškaraca i žena varirao je kroz promatrani period, te se može pratiti porast i smanjenje nezaposlenih po spolu. Nadalje, najveći broj nezaposlenih žena registriran je 2004. godine, dok je najveći broj nezaposlenih muškaraca registriran 2013. godine. Zanimljivo je uočiti kako je 2017. te 2018. godine broj nezaposlenih žena pao ispod 100 000, dok se takvo stanje za muškarce može pratiti 2008., 2017. i 2018. godine.

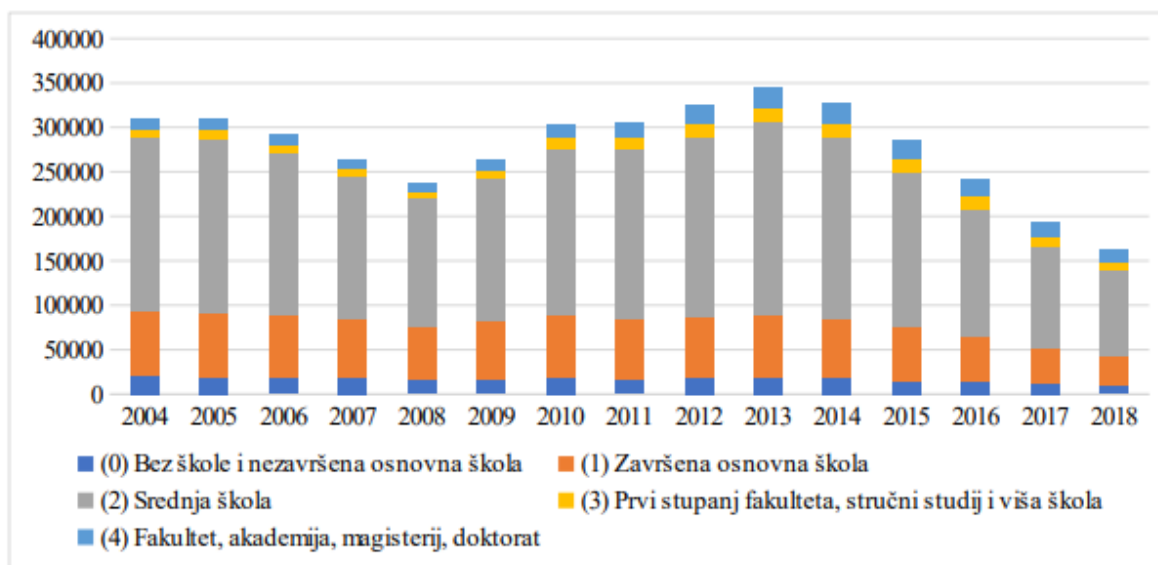
Grafikon 2. Trend kretanja broja nezaposlenih s obzirom na dob u periodu od 2004. do 2018.

Izvor: Državni zavod za statistiku; dostupno na: <https://www.dzs.hr/>
 pristup: 18.2.2019.

Prema raspoloživim podacima, u 2004. godini je najviše nezaposlenih pripadalo dobnoj skupini 25 – 29 godina, dok je u periodu 2005. – 2009. najviše nezaposlenih bilo između 50 i 54 godine starosti. Nadalje, od 2010. pa sve do 2012. godine, ponovo je najveći broj nezaposlenih otpao na osobe između 25 i 29 godina. Zatim, već sljedeće godine, najviše nezaposlenih pripadalo je dobnoj strukturi od 20 do 24 godine. Od 2015. do 2018. najveći broj nezaposlenih bio je od 55 do 59 godine. Također, najmanja stopa svih dobnih skupina zabilježena prošle, 2018. godine, izuzev nezaposlenih osoba u dobi od 55 do 59 godina 2005. te osoba starijih od 60 godina. Najmanje nezaposlenih bilo je 2004. godine, a zatim se taj broj počeo povećavati sve do 2016. godine, te je ponovno uslijedio trend pada nezaposlenih što u prilog ide razlog potencijalnog odlaska mladih u inozemstvo, ali i mjera aktivne politike zapošljavanja.

Grafikon 3. Broj nezaposlenih s obzirom na razinu obrazovanja u periodu od 2004. do 2018. godine.

Izvor: Državni zavod za statistiku; dostupno na: <https://www.dzs.hr/>, pristup: 18.2.2019.

U svim promatranim godinama najviše nezaposlenih osoba završilo je srednju školu, a nakon njih su registrirani nezaposleni sa završenom osnovnom školom. Na trećem mjestu po broju nezaposlenih od 2004. do 2011. godine nalaze se osobe bez završene osnovne škole. Zatim, 2012. godine pa sve do 2018. godine to mjesto zauzele su nezaposlene osobe s najvišim stupnjem obrazovanja.

Naime, mladi se odlučuju na upis u fakultete s vizijom da će po završetku studija naći posao u skladu s njihovim postignutim kvalifikacijama. No, u Hrvatskoj nezaposlenost je iznimno velika, te mladi visokoobrazovani ljudi nailaze na prepreke pri pronalasku posla. Stoga je nezaposlenost visokoobrazovanog kadra jedan od značajnih problema današnjice, te mladi u takvim uvjetima ostaju nezadovoljni.

Tablica koja slijedi prikazuje broj nezaposlenih osoba sa visokom i višom razinom obrazovanja.

Tablica 3. Broj nezaposlenih s obzirom na razinu obrazovanja u periodu od 2004. do 2018.

RAZINA GODINA	Prvi stupanj fakulteta, stručni studij i viša škola	Fakultet, akademija, magisterij, doktorat	UKUPNO (VŠŠ+VSS)
2004.	8 481	12 019	20 500
2005.	9 065	11 957	21 022
2006.	9 259	11 744	21 003
2007.	8 519	10 634	19 153
2008.	7 641	9 353	16 994
2009.	9 296	11 404	20 700
2010.	11 593	15 037	26 630
2011.	12 664	17 333	29 997
2012.	15 271	20 456	35 727
2013.	17 549	22 114	39 663
2014.	17 695	22 797	40 492
2015.	15 931	20 641	36 572
2016.	14 509	18 980	33 489
2017.	12 415	16 562	28 977
2018.	10 553	1 370	11 923

Izvor: obrada autorice prema podacima Statistika (2018.), Registrirana nezaposlenost, dostupno na: <https://statistika.hzz.hr/statistika.aspx?tipIzvjestaja=1>, pristup: 18.2.2019.

Visokoobrazovane ljude čine oni sa visokom razinom obrazovanja kao i oni sa višom razinom obrazovanja. Iz tablice možemo vidjeti da najveći broj nezaposlenih osoba tijekom 15 promatranih godina, javio se 2014. godine, kada je iznosio ukupno 40 492, dok je taj broj bio najmanji 2018. (11 923). Udio visokoobrazovanih u ukupnoj radnoj snazi raste te posljedično i broj nezaposlenih visokoobrazovanih stručnjaka također raste.

Visokoobrazovani kadrovi svakako su prioritetna skupina imigranata jer im se izvan granica matične zemlje nude bolji uvjeti rada, veće plaće, osigurano stambeno pitanje i dr. Odljev mozgova je dinamična pojava koja zahtjeva da se okolnosti suzbijanja tog fenomena mijenjaju i radi na smanjenju nezaposlenosti. Svakako će se takvim

načinom rada povećati motivacija mladih visokoobrazovanih ljudi za ostankom. Već tijekom studija, valja studentima pružiti mogućnost primjene stečenih znanja te po završetku studija omogućiti im adekvatno radno mjesto.

Nerazvijene zemlje i zemlje u razvoju, kako bi povećale vlastitu proizvodnju i standard stanovništva moraju školovati vrhunske stručnjake koji svojim radom, znanjem i vještinama mogu pridonijeti razvoju zemlje. Ukoliko ćemo i dalje dopuštati da najbolji nam odlaze i svoje potencijale razvijaju i koriste negdje drugdje, tada borbu za konkurentnost Hrvatske na svjetskoj ljestvici ne možemo ostvariti.

Nezaposlenost predstavlja egzistencijalni problem svakog pojedinca, te pojedinac koji ne radi osjeća nezadovoljstvo jer svoju vlastitu energiju ne može pretvoriti u novac, te na taj način razmjenjivati dobra koja će ga ispunjavati. Uzroci nezaposlenosti su multifaktorijalni i međusobno se isprepliću. Posljedice nezaposlenosti dovode do psihosocijalnog stanja i najčešće se odnose na depresiju, stres, socijalnu izolaciju, osjećaj beznađa i bespotrebnosti. Adekvatna monetarna i fiskalna politika, reforma sustava obrazovanja, jačanje poduzetništva, poticanje investicija, uvođenje mjera za suzbijanje odljeva mozgova, suradnja s Europskom unijom doprinijele bi smanjenju nezaposlenosti u budućim razdobljima, no na takvim mjerama Republika Hrvatska trebala bi poraditi.

Stopa nezaposlenosti važna je mjera ekonomskog zdravlja neke zemlje. Unatoč padu stope nezaposlenosti na razini Europske unije, posljednjih nekoliko godina, ona je i dalje visoka. Takvo stanje indicira na nastavak stagnacije na europskim tržištima.

4.2. Plaće

Plaće su sva primanja od nesamostalnog rada koja poslodavac isplaćuje radnicima na temelju njihovog rada.¹⁰ Obveza poslodavca je da na ugovoreni iznos bruto plaće

¹⁰ Tintor, J., Poslovna analiza, Masmedia, Zagreb, 2009., str. 40

obračuna i isplati doprinose na plaću. One s jedne strane, predstavljaju dohodak radnika ostvaren kao naknada za obavljeni rad, dok s druge strane, plaće su veliki trošak poslovanja za poslodavce.

Mjesečna isplaćena neto plaća obuhvaća plaće zaposlenih u pravnim osobama za izvršene poslove prema osnovi radnog odnosa i naknade za godišnji odmor, plaćeni dopust, blagdane i neradne dane određene zakonom, bolovanja do 42 dana, odsutnost zbog stručnog obrazovanja, naknadu za topli obrok i primitke prema osnovi naknada, potpora i nagradama u iznosima na koje se plaćaju doprinosi, porezi i prirezi.¹¹

Plaća kao osnovica za doprinose ima socijalno obilježje jer je osnovica za plaćanje doprinosa, a ujedno i osnovica za utvrđivanje mirovine. Oporeziva je sukladno Zakonu o porezu na dohodak kao dohodak od nesamostalnog rada.¹² Jedini je primitak koji se oporezuje kumulativno na mjesečnoj razini uz mogućnost primjene samo jednog pripadajućeg mjesečnog odbitka i s primjenom svih poreznih stopa uvećanih za prirez.

Tablica 4. Prosječna neto plaća u Republici Hrvatskoj u kunama, u razdoblju od 2008. do 2017. izražena verižnim indeksima

Godina	Prosječna mjesečna isplaćena neto plaća u kunama	VERIŽNI INDEKSI
---------------	---	------------------------

¹¹ Statistički ljetopis 2012, str. 157, dostupno na: <https://www.dzs.hr/>, pristup: 10.2.2019.

¹² Zakon o porezu na dohodak, Narodne novine br. 115/16, pristup: 10.2.2019.

	Neto	Neto nominalnih plaća	Neto realnih plaća
2008.	5 178	107,0	100,8
2009.	5 311	102,6	100,2
2010.	5 343	100,6	99,5
2011.	5 441	101,8	99,6
2012.	5 478	100,7	97,4
2013.	5 515	100,7	98,5
2014.	5 533	100,3	100,5
2015.	5 711	103,2	103,7
2016.	5 685	101,6	102,7
2017.	5 985	105,3	104,2

Izvor: Izrada studentice prema podacima iz Statistički ljetopis 2018. – Državni zavod za statistiku; https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2018/sljh2018.pdf, pristup: 15.4.2019.

Iz tablice možemo vidjeti da se prosječna neto plaća u Republici Hrvatskoj povećavala tijekom deset promatranih godina. Godine 2008. prosječna neto plaća iznosila je 5 178,00 kuna, te je rasla sve do posljednje promatrane, 2017. godine, kada je iznosila 5 985,00 kuna. Međutim, u tablici možemo vidjeti da je 2016. godine prosječna neto plaća u Republici Hrvatskoj bila nešto manja u odnosu na prethodnu, 2015. godinu, no već u narednoj 2017. godini, prosječna neto plaća kontinuirano se povećavala. Verižni indeksi prosječnih nominalnih i realnih plaća prikazani u tablici ukazuju na pad i nominalnih i realnih plaća u promatranom razdoblju. U kriznom razdoblju 2008. godine indeksi nominalne neto plaće iznosili su 107, no već u narednoj godini došlo je do njihovog opadanja, koje se nastavilo sve do 2014. godine. Zatim, 2015. indeks neto nominalnih plaća se povećavao, nakon čega je ponovno uslijedio pad 2016. godine, te je zadnje promatrane 2017. godine iznosio 105,3 što je gotovo na razini na kojoj su se nalazile neto plaće prije 10 godina. Isti slučaj je i s realnim neto plaćama, gdje je pad, uzrokovan krizom, započeo 2009. godine, te se nastavio narednih godina, no tijekom 2014. godine, vidljiv je porast realnih plaća na 100,4, te je zadnje promatrane 2017. godine porast realnih neto plaća iznosio 104. Tokom deset promatranih godina verižni indeksi povećavali su se u prosjeku od 1-2%.

Tablica 5. Usporedba prosječnih plaća

Zemlja	Prosječna plaća	Indeks prosječne plaće (Hrvatska=100)
Hrvatska	5 441,00 kn	-
SAD	18 455,61 kn	339,2
Njemačka	16 431,13 kn	301,99
Francuska	15 223,80 kn	279,8
Belgija	15 223,80 kn	279,8
Velika Britanija	14 268,15 kn	262,23
Španjolska	10 276,07 kn	188,86
Portugal	5 914,45 kn	108,7

Izvor: Izrada studentice prema podacima

https://www.numbeo.com/cost-of-living/compare_countries.jsp, pristup: 17.4.2019.

Navedena tablica dokazuje usporedbu prosječne neto plaće Hrvatske sa nekoliko zemalja koje su utvrđene kao najprivlačnije zemlje za odljev mozgova. Naime, najveću prosječnu plaću imaju Sjedinjene Američke Države od 18 455,61 kn što je za 239,20% više u odnosu na hrvatsku prosječnu plaću. Zatim, slijedi Njemačka, koja ima prosječnu plaću od 16 431,13 kn, odnosno 201,99% je veća od prosječne plaće u Hrvatskoj. Francuska, Belgija i Velika Britanija imaju također veću plaću u odnosu na Hrvatsku za prosječno 170%. Španjolska prosječna plaća veća je za 88,86%, dok je portugalska veća za 8,70%.

Velika razina nezaposlenosti, male plaće i troškovi života koji se povećavaju prisiljavaju visokoobrazovane ljude na odlazak iz domovine. Niske plaće osjetljivi su faktor koji potiče na odljev mozgova. Kada ljudi uvide da se njihove potrebe ne mogu u potpunosti zadovoljiti, javlja se potreba za boljom materijalnom situacijom koja se sve više traži u inozemstvu. Mladim, visokoobrazovanim ljudima, razvijene zemlje su željena destinacija te one samim time privlače talentirane i obrazovane ljude kako bi se nastavile razvijati i unaprjeđivati koristeći njihova znanja i kompetencije.

5. Odljev mozgova iz zemalja u razvoju

Pojam *brain drain* ili odljev mozgova nije sinonim za migriranje znanstvenika, već je vezan za prostornu pokretljivost svih visokoobrazovanih i kvalificiranih migranata koji trajno prelaze granice matičnih zemalja. Najčešći je odljev iz zemalja u razvoju u razvijene zemlje (prvenstveno u SAD, Kanadu i Veliku Britaniju). Visokorazvijene europske zemlje predstavljaju emigracijsko-imigracijska područja koja imigracijom znanstvenika ili stručnjaka kompenziraju emigracijski odljev. Dok, srednje razvijene i nerazvijene zemlje postaju izvoznici znanstvenog i ostalog visokostručnog potencijala. Najveći postotak doseljenika imaju Švicarska, Belgija, Francuska i Njemačka. Do

radnih 1940-ih, migranti su dolazili iz siromašne i manje obrazovane klase, te su visoko kvalificirani migranti bili vrlo rijetki. Naime, nakon Drugog svjetskog rata, socijalna i ekonomska politika promijenila je značenje diljem svijeta. U svjetlu tih značajnih promjena, važnost migracija visokoobrazovanih ljudi postala je sve učestalija.

Migriranje ili cirkulacija znanstvenika i obrazovanih ljudi postojala je oduvijek, međutim u smislu potencijalnog odijevanja ili dolijevanja mozgova možemo govoriti od kraja 19. stoljeća kada su se, prvenstveno u Europi, oblikovale nacionalne ekonomije na stupnju razvijenosti koje su zahtijevale da se ljudski mozak – um, sposobnost, vještine i znanje, počinjku koristiti kao poluga u utrci napretka i postizanju razvoja i blagostanja zemlje. Tom identifikacijom vrijednosti primjene znanja u stvaranju novih blagostanja i bogatstava zemlje, rađa se nova podjela ekonomija i nacionalnih sustava na one „koji to znaju i mogu.“ Tijekom 20. stoljeća erupcija odljeva mozgova postajala je sve snažnija i izraženija. Primjerice, 1949. godine u SAD je imigriralo oko 1369 znanstvenika i inženjera, a tijekom 1970. godine taj se broj udvostručio. Nekada su odlazili samo rijetki pojedinci, a danas je to masovna pojava. Također, tijekom 20. stoljeća smanjivao se udio emigranata iz europskih zemalja, a s druge strane, povećao se odljev znanstvenika iz ostalih dijelova zemlje, naročito iz azijskih i latinoameričkih zemalja.¹³

Mozak koji se odlio iz jednog nacionalnog i gospodarskog sustava, dolio se u neku drugu nacionalnu, privrednu ili znanstvenu sredinu. Kada se spominje termin odljev mozgova, tada se govori o gubitku za zemlju emigracije, te o dobitku za zemlju imigracije. Stoga, možemo govoriti da je uglavnom neregularan i trajan, te da u njemu sudjeluje radna snaga kojoj je zemlja reprodukcije odvojena od zemlje održavanja. Iz samog naziva brain drain sugerira na gubitak vitalnog resursa jedne zemlje u korist druge.

Odljev mozgova postoji u svim zemljama, no najviše je izražen u zemljama u razvoju. Emigracija vrhunskih stručnjaka učestala je i ima negativne posljedice na razvoj matične zemlje iz koje se iseljava. U samo 15 godina (od 1961. do 1976. godine) iz zemalja u razvoju iselilo se 400 000 stručnjaka, znanstvenika i intelektualaca u SAD, Kanadu i Veliku Britaniju. Razvijene zemlje potiču useljavanje vrhunskih stručnjaka jer

¹³ Psihološki aspekti nezaposlenosti (2002.), zbornik radova XII. ljetne škole, Siba dostupno na: <http://mjesec.ffzg.hr/nezaposlenost/3.4.html>, pristup: 20.3.2019.

njihova imigracija dodatno ojačava i potiče ekonomski razvoj zemlje. Smatra se da čak 40 do 45% dugotrajnog ekonomskog razvitka zaslužan je ljudski kapital.

Danas su radne migracije značajan dio politika mnogih zemalja. Većina europskih zemalja percipira migracije kao rješenje za suzbijanje nestašice radne snage i starenje stanovništva koji nisu više radno sposobni. Povijesno gledano, većina zapadnoeuropskih zemalja bile su emigracijske zemlje, no taj trend se počeo mijenjati tijekom nekoliko desetljeća. Naime, zemlje poput Italije, Španjolske i Irske također su postale emigracijske zemlje.

U izvješću u globalnoj konkurentnosti 2012. godine provedena je anketa o odljevu mozгова između 144 zemlje svijeta. Anketa se temeljila na pitanju: „Da li Vaša zemlja zadržava i privlači talentirane ljude?“ te se trebalo odgovoriti na ponuđenoj skali ljestvice od 1 do 7, gdje 1 označava odlazak najboljih i najpametnijih talenata u druge zemlje svijeta, dok 7 prikazuje ostanak talentiranih ljudi u domovini te da postoje mnoge mogućnosti za njihov ostanak u domovini. U nastavku slijede rezultati.

Tablica 6. Procjena zemalja o odljevu mozgov (najboljih 20 zemalja)

Rang	Zemlja	Vrijednost procjene
1.	Švicarska	6.3
2.	Singapur	5.7
3.	Katar	5.7
4.	Ujedinjeno Kraljestvo	5.6
5.	SAD	5.6

6.	Ujedinjeni Arapski Emirati	5.5
7.	Kanada	5.5
8.	Hong Kong (PUR)	5.4
9.	Norveška	5.4
10.	Nizozemska	5.3
11.	Švedska	5.2
12.	Finska	5.1
13.	Saudijska Arabija	5.0
14.	Čile	5.0
15.	Luksemburg	4.9
16.	Oman	4.8
17.	Sjeverna Koreja	4.8
18.	Bahrein	4.8
19.	Ruanda	4.8
20.	Belgija	4.7

Izvor: Schwab K., (2012.): The Global Competitiveness Report 2012.-2013., World Economic Forum Ženeva, str. 490.

Dostupno na:

http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2012-13.pdf,

pristup: 15.2.2019.

Prema rezultatima istraživanja u izvješću o globalnoj konkurentnosti 2012. godine, u tablici vidljivo se prikazuje da je Švicarska rangirana na prvom mjestu sa vrijednošću od 6,3. Naime, Švicarci smatraju kako u njihovoj zemlji postoje mnoge mogućnosti za visokoobrazovane kadrove. Nadalje, Švicarska je tijekom 2012. godine odlučila uvesti kvote za radnike iz srednje i istočne Europe, te je odobrila oko 2 000 radnih dozvola građanima Estonije, Latvije, Litve, Poljske, Slovačke, Slovenije, Mađarske i Češke. Usprkos europskoj ekonomskoj krizi, Švicarska ima stopu nezaposlenosti od samo 3% te je posljednjih godina poželjno odredište za veliki broj migranata. Švicarsko gospodarstvo jedno je od najstabilnijih u svijetu, te spada u najrazvijenija i najkonkurentnija gospodarstva svijeta. Prvo je prema konkurentnosti, a treće prema

primjeni visoke tehnologije u gospodarstvu (iza Švedske i Norveške, a prije SAD-a).¹⁴ Snaga Švicarskog gospodarstva leži u konkurentskoj i bogatoj ekonomiji, niskom javnom dugu te velikom suficitu na tekućem računu, što rezultira pozitivnom neto međunarodnom investicijskom pozicijom. Zatim, na drugom mjestu nalazi se Singapur koje je također privlačno odredište za život. Singapur postaje magnet za talente iz inozemstva. Zbog svog brzog ekonomskog rasta često ga nazivaju i „azijskim tigrom“. U posljednjih 50 godina postigao je nevjerojatan ekonomski uspjeh.

Nadalje, po privlačnosti za ostanak i odlazak visokoobrazovanih ljudi slijede Katar, Ujedinjeno Kraljevstvo, Sjedinjene Američke države, Ujedinjeni Arapski Emirati, Kanada, Hong Kong te ostale nordijske zemlje.

Gotovo sve zemlje prikazane u tablici imaju vrijednost na skali visoku što označava mali interes za emigracijom iz zemlje.

Tablica 7. Procjena zemalja o odljevu mozгова (zadnjih 20 zemalja)

Rang	Zemlja	Vrijednost procjene
125.	Libija	2,4
126.	Hrvatska	2,4
127.	Svazi	2,4
128.	Bugarska	2,4
129.	Mađarska	2,3
130.	Sijera Leone	2,3

¹⁴ Švicarska (2015.), Profil emitivnog tržišta, dostupno na: <https://www.htz.hr/sites/default/files/2016-11/Svicarska-Profil-trzista-izdanje-2015-.pdf>, pristup: 15.2.2019.

131.	Ukrajina	2,3
132.	Egipat	2,2
133.	Jemen	2,2
134.	Lesoto	2,1
135.	Makedonija	2,1
136.	Rumunjska	2,1
137.	Moldavija	2,1
138.	Venecuela	2,0
139.	Kirgistan	2,0
140.	Bosna i Hercegovina	1,9
141.	Srbija	1,9
142.	Burundi	1,7
143.	Haiti	1,6
144.	Alžir	1,5

Izvor: Schwab K., (2012.): The Global Competitiveness Report 2012.-2013., World Economic Forum Ženeva, str. 490,

Dostupno na:

http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2012-13.pdf,

pristup: 15.2.2019.

U prethodnoj tablici možemo vidjeti da je Hrvatska zauzela 126. mjesto od ukupno 144 zemlje uključene u istraživanje. Zatim slijedi Mađarska, Ukrajina, Makedonija, Rumunjska, Bosna i Hercegovina, Srbija, te na samom začelju nalazi se Alžir. Hrvatska se po odljevu mozgova smjestila među zadnjih 20 zemalja u rangu, što znači da vlastitu domovinu Hrvati ne doživljavaju kao zemlju koja pruža mnoge prilike za visokoobrazovane kadrove. Hrvatska je vrlo loše rangirana na ljestvici, što znači da se mnogo visokoobrazovanih kadrova odlučuje za pronalazak boljih životnih uvjeta u inozemstvu. Najizraženije nezadovoljstvo skupine mladih visokoobrazovanih ljudi sklonih odlasku iz Hrvatske odrazilo se u njihovom lošem materijalnom položaju (niski prihodi, nemogućnost pronalaska posla u struci tijekom završenog studija, neriješeno stambeno pitanje i dr.). Također, nezadovoljstvo kod mladih izazvalo je i funkcioniranje znanstvenog sustava i društvenog položaja znanosti. Najčešće ljudi odlaze zbog

poslovnih mogućnosti, željom za boljim životnim uvjetima, većim primanjima, te u konačnici za stabilnijim životnim potrebama.

6. Hrvatska kao zemlja „odljeva mozgova“

Odljev mozgova postaje sve veći problem Republike Hrvatske, te ukoliko se želi raditi na njegovom smanjenju treba se otkriti koji su to čimbenici koji utječu na njegovu pojavu. Hrvatska ima dugotrajnu tradiciju iseljavanja, štoviše masovnije iseljavanje započelo je krajem 19. stoljeća, kada je zavladao drugi Svjetski rat, te se tada iselilo oko 450 000 ljudi, zatim taj se trend nastavio i kroz protekle godine gdje se broj emigranata drastično povećao. Uzroci odljeva mozgova širokog su raspona, no od najvažnijih ističu se oni koji su vezani za materijalni aspekt i važna ekonomska pitanja kao što je nemogućnost pronalaska posla u struci, prosječne plaće, osigurano

stambeno pitanje i materijalni uvjeti. Hrvati su općenito nezadovoljni stanjem u svojoj zemlji te se većina njih odlučuje na odlazak u inozemstvo gdje im se pružaju bolji životni i radni uvjeti. Odljev mozgova postaje jedan od ozbiljnih problema s kojima se Hrvatska danas suočava. Visokoobrazovano stanovništvo iz Hrvatske svoje znanje i talente stavlja na raspolaganje nekoj drugoj državi.

Hrvatska u posljednjih nekoliko godina, a posebice nakon ulaska u Europsku uniju, suočava se sa sve većim negativnim saldom migracija zbog posljedica globalne ekonomske krize. Emigracijski val od 2006. do 2016. odnio je oko 164 073 stanovnika.¹⁵

Nezaposlenost mladih ljudi najvažniji i najaktualniji je problem današnjeg vremena koji ne pogađa samo pojedinca, već cijelu zajednicu. Iza sebe ostavlja velike negativne ekonomske, političke i socijalne probleme koji se vežu za cjelokupnu zajednicu. Mladi visokoobrazovani ljudi nalaze se u lošem društvenom položaju iz razloga što se nova radna mjesta za njihove potrebe ne otvaraju ili se otvaraju za maleni broj ljudi, zatim, mladi visokoobrazovani kadrovi koji završavaju svoj studij te izlaze na tržište rada susreću se s velikim problemom, a to je nedostatak radnog iskustva, obzirom da tržište rada većinom traži kandidate s radnim iskustvom.

U nastavku rada s osvrtom na ovu temu, obraditi će se kvantitativni podaci dobiveni iz ankete provedene među studentima preddiplomskog i diplomskog studija na Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli koji su ciljane skupina potencijalnog odljeva mozgova.

7. Povezanost odljeva mozgova i konkurentnosti Republike Hrvatske

Konkurentnost je jedna od važnijih preuvjeta za gospodarski razvoj zemlje te je ljudski kapital ključni čimbenik održavanja i rasta konkurentnosti. Tehnološki napredak, znanje, obrazovanje, stručno osposobljavanje, slobodno kretanje rada i kapitala te drugi čimbenici postali su vodeći generatori rasta koji doprinose rastu konkurentnosti i napretku cijele zemlje. Svaka nacionalna ekonomija i njezin konkurentski položaj ovise prvenstveno o kvaliteti dostupnih ljudskih resursa. Korištenje tih resursa te

¹⁵ Hrvatski zavod za statistiku, dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/CroInFig/croinfig_2017.pdf, pristup 14.2.2019.

kontinuirano ulaganje u njihovu kvalitetu glavni su čimbenici razvoja. Upravo razvijanje i napredak ljudskog kapitala putem obrazovanja omogućava stjecanje znanja, vještine, stavova i vrijednosti koji su pojedincu potrebni za ostvarivanje društvenih i radnih uloga. Kvalitetna radna snaga stvara sposobnost zemlje da razvija, proširuje i iskorištava informacije kako bi zemlja postala konkurentnija i stabilnija.

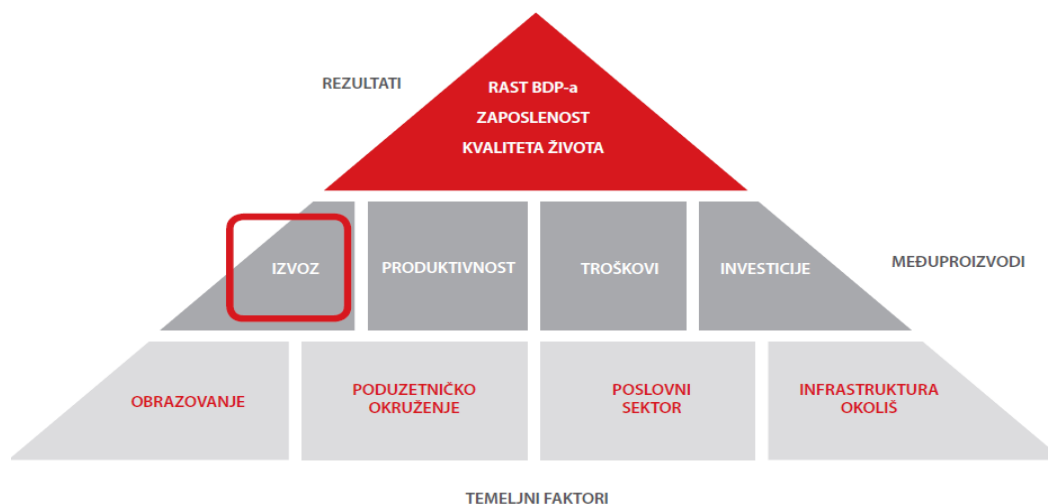
Konkurentnost je sposobnost postizanja uspjeha na tržištima koji vode k visokom produktivnom gospodarstvu i poboljšanom životnom standardu cjelokupnog stanovništva. Konkurentnost je dinamična koncepcija koja prisiljava sve ekonomske sudionike da neprekidno promišljaju o svojoj ulozi, snagama, slabostima i odgovornosti, ali isto tako i o ulozi, slabostima, snagama i odgovornosti ostalih. Ona ukazuje i upozorava na specifične i raznolike oblike strateške interakcije na globalnom tržištu. Konkurentnost je ovisna i o institucijskoj okolini, razvoju znanja, novih obrazovnih projekata, ideja, novih proizvoda i dr. Stoga je potrebno kreirati razvoj novih institucija koje će poticati konkurentnost. Država koja nastoji biti konkurentna na globalnom tržištu mora postojati i fleksibilno tržište rada, socijalna sigurnost i zaštita radnika te poticanje i ulaganje u znanje, obrazovanje i inovativnost. Vrlo bitan utjecaj na konkurentnost ima i razvijenost tehnologije. Prioritet za podizanje konkurentnosti neke zemlje uključuje postojanje i razvijanje sposobnosti ljudi koji će uvoditi novu informacijsko-tehnološku infrastrukturu. Konkurentnost je sposobnost postizanja uspjeha na globalnom tržištu koji vodi poboljšanom životnom standardu cjelokupnog stanovništva, ali i visokoproduktivnom gospodarskom razvoju neke zemlje. Koncept konkurentnosti iznimno je važan za budući napredak i razvoj Hrvatske, jer povratno omogućava privlačenje stranih ulaganja, podiže se dinamika gospodarskog rasta, ublažava se siromaštvo i nejednakost, podiže se politička stabilnost i dr. Konkurentnost se danas ne odnosi samo na izravnu globalnu tržišnu konkurentnost, već na konkurentnost kao izvor ekonomskog rasta i ukupnog razvoja neke zemlje. Standard života građana svake države određen je konkurentnošću njezine ekonomije, koja se može samo djelomično izmjeriti produktivnošću, proizvedenih roba i usluga po jedinici ljudskog resursa, kapitala i prirodnih dobara. Stoga, stvaranje ekonomskog razvoja neke zemlje je proces koji uključuje način konkuriranja te poticanje inovativnosti i kreativnosti. U ostvarivanju konkurentnosti gospodarstva ističe se važnost konkurentnosti radne snage. Stoga, najvažniji čimbenici konkurentnosti radne snage jesu obrazovana struktura, kompatibilnost ponude i potražnje u smislu znanja,

stručnosti i sposobnosti te troškovi rada.¹⁶ Uspješan ekonomski razvoj ostvaruje se poslovnim okruženjem koji podržava sofisticirane i produktivne načine konkuriranja.

Okvir koji se koristi za analizu konkurentnosti neke zemlje jest tzv. piramida konkurentnosti koju je razvilo irsko Nacionalno vijeće za konkurentnost. Rezultati konkurentnosti održavaju se u gospodarskom rastu koji osigurava povećanje zaposlenosti te kvalitetu života. Na nižoj razini piramide nalaze se međuproizvodi konkurentnosti, a to su: izvoz, produktivnost, troškovi i investicije. To su ekonomske veličine odnosno ključni pokazatelji održivosti gospodarskog rasta. Dok, temeljni činitelji konkurentnosti jesu obrazovanje, poduzetničko okruženje, kvaliteta poslovnog sektora, infrastruktura i okoliš. Ti faktori čine osnovu za djelovanje razvojne politike neke zemlje koji će nastojati ostvariti učinke na višoj razini piramide, a to su: rast BDP-a, zaposlenost i kvaliteta života. Izvoz je bitan činitelj u cjelokupnoj piramidi koji utječe na ukupne rezultate konkurentnosti i koji očituje osobine osnovnih faktora konkurentnosti.

Slika 3. Piramida konkurentnosti

¹⁶ Bejaković, P.; Lowther J., (2004.): Konkurentnost hrvatske radne snage, Institut za javne financije, Zagreb

Izvor: Godišnje izvješće o konkurentnosti Hrvatske 2008. (online). Dostupno na: <http://www.konkurentnost.hr/Default.aspx?sec=18>; pristup: 13.2.2019.

Dugoročan razvoj hrvatskog gospodarstva, ovisi ponajviše o kvaliteti i stručnosti ljudskih resursa što znači da bi ulaganje u ljudske potencijale, njihov profesionalan razvoj i mjere kojima bi se zadržali u domovini trebali biti visoko pozicionirani na listi prioriteta. U današnje vrijeme kada znanje, ljudi, ljudski kapital i intelektualne sposobnosti predstavljaju ključni faktor u životu, pogotovo što se tiče poslovanja i povećanja konkurentnosti u eksternoj okolini, svaka država bi trebala nastojati da upravo nivo obrazovanja i intelektualne sposobnosti podigne na višu razinu. Obrazovanje i znanje oduvijek su imali vodeći značaj za razvoj gospodarstva, no svaki dan taj značaj još više raste. Porast udjela visokoobrazovanih u radnoj snazi i odgovarajuće promjene u obrazovanom sustavu preduvjeti su za ostvarivanje hrvatskih strateških ciljeva.¹⁷ U vremenu brzih promjena i nesigurnosti uspješna su ona gospodarstva koja kontinuirano ulažu i stvaraju nova znanja te ih distribuiraju. Ogovarajuća obrazovanost stanovništva nužna je, ali nije dovoljan uvjet za povećanje konkurentnosti. Naime, načini mobilizacije i korištenje znanja u ukupnom društvenom razvoju i napretku zajedno doprinose rastu konkurentnosti. Obrazovanje će najbolje pridonositi razvoju hrvatskog gospodarstva utemeljenog na znanju, samo ako ga okruženje prepoznaje kao snažnu proizvodnu snagu.¹⁸ Ukoliko visokoobrazovani ljudi žele doprinijeti i raditi na napretku gospodarstva, oni moraju biti aktivni dio tog

¹⁷https://www.azoo.hr/images/AZOO/Ravnatelj/55_Preporka_za_povecanje_konkurentnosti_Hrvatsk_e.pdf, pristup: 15.2.2019.

¹⁸https://www.azoo.hr/images/AZOO/Ravnatelj/55_Preporka_za_povecanje_konkurentnosti_Hrvatsk_e.pdf, pristup: 15.2.2019.

gospodstva. Ako gospodarstvo ne potražuje za visokoobrazovanim ljudima, njihove kompetencije, znanja, vještine i iskustva neće se moći iskoristiti u cijelosti. Upravo zbog navedenih činjenica često dolazi do masovnog odljeva mozgova. Stoga je potrebno da se svaka politika razvija na koncepcijama cjeloživotnog učenja i društva koji želi da uči.

Hrvatska, zemlja u tranziciji, te po kvalifikaciji zemlja u razvoju, dan danas nalazi se na teškom položaju zbog zastarjelih postrojenja, nesposobna za međunarodnu konkurentnost i prema tome opterećena ogromnim međunarodnim dugom.¹⁹ Povrh toga, najveći problem postoji u tome što hrvatski sustav visokog obrazovanja ne služi stvaranju znanja i prihvaćanju znanja koje bi zasigurno Hrvatsku učinile konkurentnom u novom društvu temeljenom na znanju. Dok gospodarstva drugih zemalja cijene i dobro znaju važnost visokoobrazovanih ljudi te se trude na najbolji mogući način njihovo znanje iskoristiti i upotrijebiti, s druge strane nailazimo na Hrvatsko gospodarstvo koje je još uvijek tromo jer nedovoljno prepoznaje važnost obrazovanja i kompetencija. Dugoročno i kontinuirano ulaganje u ljude i njihovo znanje i potencijale, donosi pozitivne efekte na ekonomski i društveni razvoj zemlje. Također, stope povrata investicija u ljudski kapital značajno su veće od stope povrata sredstava uloženi u fizički kapital.

Nadalje, obrazovni sustav svake države trebao bi svojim ustrojstvom i kvalitetom proizvedenog znanja odgovarati na potrebe tržišta rada te države. U Hrvatskoj zbog već spomenute potrebe za promjenom položaja u odnosu na promjene u svijetu, potrebno je hitno mijenjanje strukture obrazovnog sustava, osiguranje kvalitetom i stjecanje korisnog znanja. Poduzimanjem takvih promjena radna snaga postaje sposobna konkurirati na tržištu tada.

Makroekonomska politika određene zemlje svijeta trebala bi biti prioritetno usmjerena na postizanje razine ljudskog razvoja, što će, uz neizostavno ostvarivanje razvoja infrastrukturnog dijela, dovesti do većeg i bržeg ekonomskog razvoja.²⁰

U nastavku možemo vidjeti tablicu koja prikazuje dvadeset najkonkurentnijih zemalja od 2016. do 2018. godine.

¹⁹ Dragičević, Adolf, (2003.): „Znanost, obrazovanje i znanje u postmodemom razvoju Hrvatske“, Ekonomija, Zagreb, str.250

²⁰ Požega Ž., Crnković B., (2008.): Stope povrata ulaganje u ljudski i fizički kapital, Ekonomski vjesnik, Vol. 20, br. 1 – 2, dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=66792, pristup: 14.2.2019.

Tablica 8. Rezultati globalne konkurentnosti 2018. godine

Zemlja	Rang na ljestvici globalne konkurentnosti od 2017. do 2018. Godine	Rang na ljestvici globalne konkurentnosti od 2016. do 2017. Godine
Švicarska	1.	1.
SAD	2.	3.
Singapur	3.	2.
Nizozemska	4.	4.
Njemačka	5.	5.
Hong Kong (PUR)	6.	9.
Švedska	7.	6.
Ujedinjeno Kraljestvo	8.	7.
Japan	9.	8.
Finska	10.	10.
Norveška	11.	11.
Danska	12.	12.
Novi Zeland	13.	13.
Kanada	14.	15.
Kina	15.	14.
Izrael	16.	24.
Ujedinjeni Arapski Emirati	17.	16.
Austrija	18.	19.
Luksemburg	19.	20.
Belgija	20.	17.

Izvor: obrada studentice prema podacima iz IMD godišnjak svjetske konkurentnosti 2018.

<http://konkurentnost.hr/imd-godisnjak-svjetske-konkurentnosti-2018-konkurentnost-i-sposobnost-za-privlacenje-investicija-dramaticno-niski/> (pristup: 12.3.2019.)

Izvešće o globalnoj konkurentnosti 2018. godine obuhvatilo je 144 zemlje svijeta te su u tablici 4. mogu vidjeti prvih 20 najkonkurentnijih zemalja te njihov rang na ljestvici globalne konkurentnosti. Najkonkurentnije zemlje većinom su nisko rangirane po odljevu mozgova, npr. Švicarska koja je u 2018. godini bila najkonkurentnija zemlja svijeta, te se po odljevu mozgova nalazi na zadnjem mjestu. Nadalje, druga najkonkurentnija zemlja svijeta, Sjedinjene Američke Države, predzadnja je na listi odljeva mozgova, dok je treća najkonkurentnija zemlja svijeta, Singapur. Potom slijede, Nizozemska, Njemačka, Hong Kong, dok se na samom začelju nalaze Austrija, Luksemburg i Belgija. Navedeno dokazuje, kako su odljev mozgova i konkurentnost povezani, što je zemlja konkurentnija, manji je odljev mozgova iz zemlje.

8. Prijedlozi mjera za sprečavanje odljeva mozgova

Odljev mozgova snažan je čimbenik koji utječe na smanjenje konkurentnosti Hrvatske te usporava njen gospodarski rast i razvoj, pa se stoga trebaju provoditi mjere i aktivnosti za njegovo smanjenje. Ukoliko država želi postati društvo temeljeno na znanju tada mora raditi na mjerama za sprečavanje odljeva mozgova kako bi u potpunosti iskoristila znanja i vještine visokoobrazovanih osoba.

U posljednjih desetak godina vrlo je očit trend masovnog iseljavanja hrvatskih građana čime migracijski saldo postaje sve negativniji. Štoviše, takav trend naročito postaje utjecajni nakon ulaska Hrvatske u Europsku uniju. Nadalje, valja naglasiti činjenicu kako je od 2008. pa sve do kraja 2015. godine zabilježen negativan rast bruto domaćeg

proizvoda, što je posljedično dovelo do nepovoljne gospodarske situacije, a to je smanjenje opće stope zaposlenosti, visoke stope nezaposlenosti i dugotrajne nezaposlenosti, pada životnog standarda, nemogućnosti pronalaženja posla u struci, pogotovo za visokoobrazovane, mala plaća i dr. Dakle, sve navedeno dovelo je do činjenice da su pojedinci odlučili na trajno ili privremeno napuštanje zemlje, te odlazak u inozemstvo za boljim životnim uvjetima.

Valja navesti i nekoliko povijesnih činjenica koje su obilježile odljev mozgova u Hrvatskoj, a to je iseljavanje visokoobrazovanih kadrova. Prema službenim podacima, između 1990. i 2000. Hrvatsku je napustilo 849 znanstvenika od kojih 249 iz područja tehničkih znanosti, 39 osoba medicinske znanosti, 244 osoba iz prirodnih znanosti te iz ostalih znanosti, 217 osoba. Prema tim podacima, znanstvenici emigranti najčešće su bili u dobi između 40 i 49 godina. Doktori znanosti, njih 346 ili 40,75% u najvećem su broju odlučili napustiti domovinu i iseliti. Nakon njih slijede magistri (319 ili 37,57%) te mladi istraživači (184 ili 21,67%).²¹

Također, postoje brojna istraživanja koja govore u prilog tome kako se trend iseljavanja posebice mladih visokoobrazovanih ljudi nastavlja posljednjih godina. Prema podacima Eurostata, valja napomenuti da u drugim državama Europske unije dulje od godinu dana živi 348.300 radno sposobnih osoba u dobi od 20 do 64 godine s hrvatskim državljanstvom. To je 31% više nego tijekom 2013., kada je Hrvatska postala punopravna članica Europske unije. Oni danas čine čak 14% ukupnog radno sposobnog stanovništva iz Hrvatske koji su se odlučili iseliti iz u neku drugu zemlju članicu EU. Od Hrvatske, lošija je jedino Rumunjska čiji radnici u drugim državama Unije čine 19% ukupno radno sposobnog stanovništva, zatim Litva koja ima 15% radnika izvan svog teritorija. No, ono što uistinu zabrinjava jest obrazovana struktura radno sposobnih hrvatskih državljana koji žive izvan Hrvatske. Prema izvješću Eurostata za 2017. godinu stoji da broj radnika s niskom razinom obrazovanja u periodu od 2013. do 2017. godine je narastao za čak 66%.²²

Ukoliko Hrvatska svoj napredak želi temeljiti na znanju, mora poraditi na aktivnostima mjera koje će spriječiti daljnji porast masovnog odljeva mozgova. Upotreba znanja i

²¹ Adamović, M., i Mežnarić, S. (2003). Potencijalni i stvarni "odljev" znanstvenog pomlatka iz Hrvatske: empirijsko istraživanje. Revizija za sociologiju, Vol.34 No.3-4, str. 143-160. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/14496>; preuzeto: 16.2.2019.

²² https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Personal_remittances_statistics

vještina visokoobrazovanih ljudi, zasigurno je ključ razvoja Hrvatske. Također, osim državnog i privatnog sektora, nevladine organizacije trebaju raditi na borbi protiv odljeva mozgova i to na način da se kroz mlade i obrazovane ljude hrvatska znanost poveže s globalnom znanosti. Mlade ljude potrebno je poticati na kratkoročnu profesionalnu emigraciju te istovremeno osigurati sve uvjete nužne za njihov povratak te na taj način pretvoriti negativan fenomen odljeva mozgova u pozitivan fenomen cirkulacije mozgova.²³ Ukoliko bi se mladi nakon određenog vremena provedenog u inozemstvu vratili u Hrvatsku, prikupivši pritom internacionalna znanja, vještine i iskustva, samim time doprinijeli bi rastu i razvoju hrvatskog gospodarstva. U tom slučaju radilo bi se o „cirkulaciji mozgova“ između zemalja koje bi zasigurno pomoglo državama da promiču svoj rast i razvoj, što valja inzistirati u budućnosti.

Kada govorimo o odljevu mozgova, iseljavanje se ne mora doživjeti kao trajan, demografski, ekonomski i socijalni gubitak za zemlju iz koje se iseljava, ukoliko se pri tome razvija nacionalna strategija u smjeru poticanja mobilnosti, ali samim time i privlačenju iseljenika natrag u Hrvatsku te očuvanje njihovog povratka. Naime, iseljeničtvo, naročito ako je ono kratkoročno ili srednjoročno, može se gledati kao na resurs kojim stanovnici Hrvatske na boravku u inozemstvu stječu nova znanja, iskustva, vještine, financijski i socijalni kapital kojim zatim mogu pomoći budućem društvenom i gospodarskom rastu i razvoju Hrvatske. Ukoliko bi se ovakva strategija mogla ostvarivati, valja pametno ulagati u mjere njihova povratka, no valja naglasiti činjenicu da povratnički tokovi u Hrvatskoj još uvijek nisu dovoljno izraženi ni obrađeni. Dakle, takva obrađena cirkulacija mozgova trebala bi postati moto hrvatskog predsjedanja Europskom unijom, koji bi omogućavali da se stječu iskustva i znanja diljem svijeta, s naglaskom da se ljudi vraćaju i donose stečena iskustva, a ne da Hrvatska obrazuje radnu snagu za razvijene države.

Nadalje, Hrvatska bi trebala raditi na poboljšanju položaja znanosti, na način da povećava dosadašnja ulaganja u istraživanje i razvoj. Zatim, trebala bi se poticati međunarodna znanstvena suradnja, razvijanje i njegovanje kontakata sa znanstvenicima u svijetu radi stvaranja aktivne suradnje te privlačenje talenata iz susjednih zemalja. Ukoliko Hrvatska želi spriječiti ili barem smanjiti odljev mozgova,

²³ Horvat, I. (2004). Umjesto «odljeva» - moguća «cirkulacija mozgova»? Hrvatska revija 1, Vol.4, No.1. Dostupno na: <http://www.matica.hr/hr/333/umjesto-odljevamoguca-cirkulacija-mozgova-20955/>; preuzeto: 18.2.2019.

valja poticati i širiti mrežu kontakata sa znanstvenicima iz cijelog svijeta, razvijati posebne programe za otkrivanje mladih talenata čije bi se sposobnosti dalje razvijale i unaprjeđivale, te kojima bi se osigurao posao.

Jaz u životnim očekivanjima, demografskoj i ekonomskoj strukturi, socijalnim uvjetima i političkoj stabilnosti između manje razvijenih zemalja i dalje će postojati i pogodovati procesu odljeva mozgova. No, ipak treba vjerovati da će dodatna ulaganja u znanosti uspjeti zadržati većinu mlade znanstvene populacije.

Također, valja spomenuti i reformu obrazovnog sustava koja je prijeko potrebna kako bi se smanjio odljev mozgova u budućnosti. Potrebna je izrada reforme koja bi omogućila učenicima da bolje i efikasnije koriste stečena znanja i vještine, poboljšane uvjete za istraživačke radove, poboljšane radne uvjete, zatim plaće na razni ostvarene kvalifikacije i brojne druge uvjete koji bi djelovali pozitivno na problem odljeva mozgova. Osim toga, uspostava javnog-privatnog partnerstva može imati pozitivan učinak na djelovanje odljeva mozgova, na način da mladi i obrazovani odluče više vjerovati u obrazovni sustav i ostati raditi ondje gdje su rođeni i gdje su stekli svoje stručne kvalifikacije. Ovdje je nezaobilazno spomenuti i povećanje plaće koje bi zasigurno bio veliki motiv za ostanak potencijalnim kandidatima odljeva mozgova. Nadalje, različite pogodnosti usmjerene na stambeno pitanje, tj. na sigurnost zadovoljavajuće egzistencije, poput stabilnosti tržišta rada, kvalitetno obrazovanje u osnovnim i srednjim školama, djelovali bi učinkovito na smanjenje migracija visokoobrazovanih ljudi. Osim toga, Hrvatska bi trebala raditi na poboljšanju mirovinskog sustava i zakona o radu. Industrijalizacija predstavlja alat države odnosno državne politike koja je usmjerena ka unapređenju poslovnog okruženja od kojih se očekuje veći doprinos gospodarskom rastu i društvenom blagostanju. Stoga se kroz industrijsku strategiju Republike Hrvatske ukazuje na osnovne probleme koji ukoliko se ožive, Hrvatska će dobiti više radnih mjesta te tako smanjiti aktualnu nezaposlenost.

Migracijski obrasci koje bi trebala uključivati nova migracijska strategija trebaju obuhvaćati sljedeće politike i mjere:

- zadržavanje populacije;
- generiranje remigracije:
 - a) radne remigracije,
 - b) remigracije visoko-obrazovane populacije,

- c) remigracije izbjeglica,
- generiranje imigracije:
 - a) radne imigracije,
 - b) potrošačke i imigracije kvalitete života,
 - c) poduzetničke imigracije,
 - d) imigracije potomaka iseljenika;
- generiranje cirkulacije preko granica Hrvatske, te
- reguliranje unutarnje migracije.²⁴

9. Istraživanje odljeva mozгова u Republici Hrvatskoj

U okviru diplomskog rada provedena je anketa među studentima ekonomskog fakulteta Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli. Ispitanici su studenti svih studijskih godina, smjerova koji se izvode na Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli. Dakle, riječ je o uzorku studenata preddiplomske i diplomske razine studija.

9.1. Metodologija istraživanja

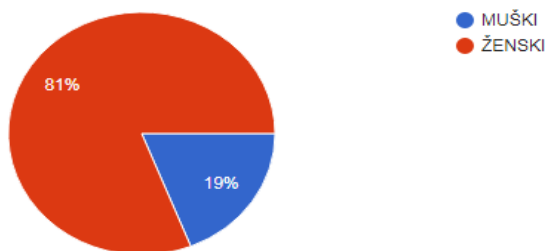
²⁴ Božić, S. (2014). Hrvatska migracijska politika: od skice prema strategiji, Zagreb. str. 291. Dostupno na: http://www.fescroatia.org/fileadmin/user_upload/FES_Iseljavanje_web.pdf, pristup: 22.2.2019.

Istraživanje je provedeno u razdoblju od 6. ožujka do 20. ožujka. 2019. godine. Provedeno je putem Interneta, odnosno preko anketnog upitnika kreiranog pomoću alata Google obrazaca. Anketni upitnik bio je distribuiran preko društvene mreže Facebook i to preko Facebook grupa namijenjenih studentskoj populaciji kako bi se u uzorak moglo uključiti što veći broj mladog stanovništva. Provedena anketa ispituje stavove i razmišljanja studenata o odlasku u inozemstvu čime se ispituje i utvrđuje potencijalni odljev mozgova iz Hrvatske.

9.2. Rezultati istraživanja

U anketi je sudjelovalo 100 sudionika od čega 81% pripadnica ženske populacije, te 19% pripadnika muške populacije.

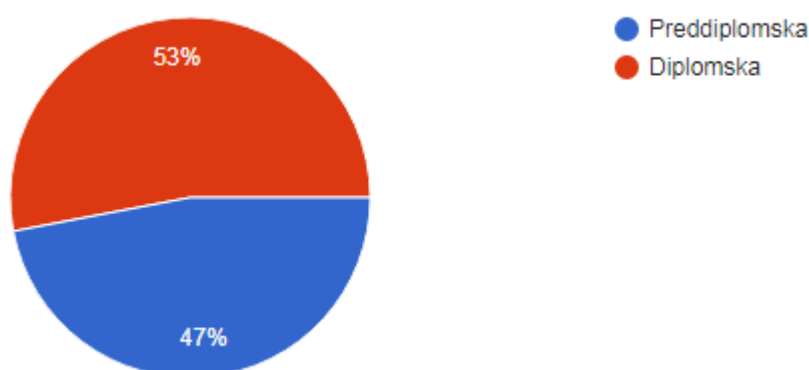
Grafikon 4. Demografski pokazatelji uzorka

Izvor: obrada autorice prema podacima istraživanja iz ankete

Najveći postotak od 53% u uzorku sudjelovali su studenti diplomske razine, dok nešto manje, od 47% studenti preddiplomske razine.

Grafikon 5. Razina studija

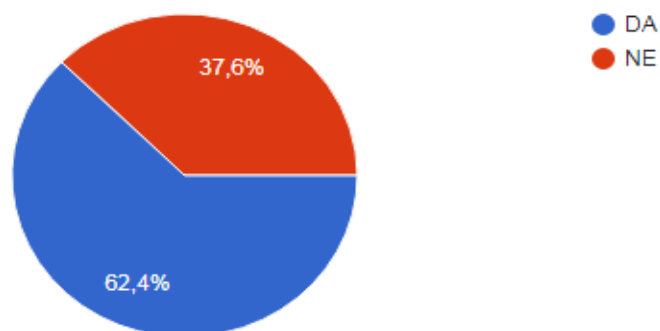

Izvor: izvor autorice prema podacima istraživanja iz ankete

Kao jedno od početnih pitanja postavljeno je pitanje o samom razmišljanju odlasku u inozemstvo kako bi se proučio stav razmišljanja studenata o napuštanju svoje domovine, čime se upravo ispituje i utvrđuje potencijalni odljev mozgova iz Hrvatske.

Grafikon 6. Razmišljanje studenata o odlasku u inozemstvo

Jeste li razmišljali o odlasku u inozemstvo?

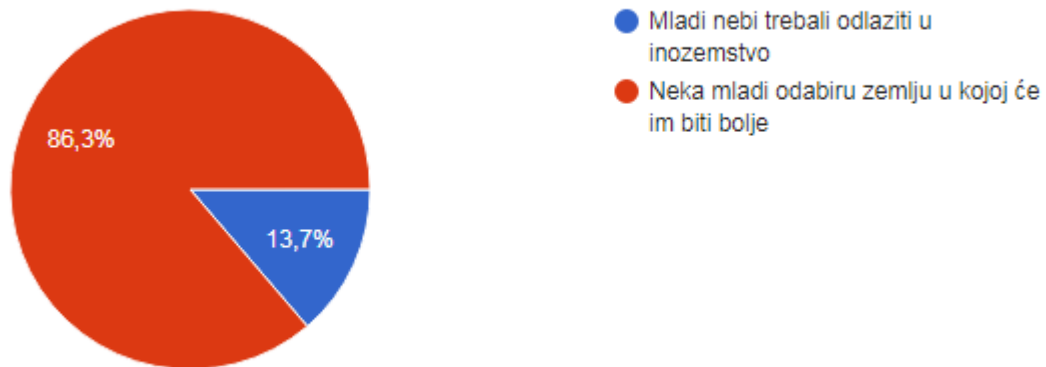

Izvor: obrada autorice prema podacima istraživanja iz ankete

Namjera o odlasku obuhvaćena je razmišljanjem o vlastitom odlasku, o odlasku mladih općenito te kroz procjenu stvarnog odnosno realnog odlaska mladih. Na pitanje o razmišljanjima odlaska u inozemstvo, čak 62 % ispitanika odgovorilo je da potvrdno, dok 38% izjasnilo se kako ne razmišlja o odlasku u inozemstvo. Možemo zaključiti kako

studenti imaju određene razloge koji ih u velikoj mjeri navode na razmišljanje o odlasku iz domovine.

Grafikon 7. Razmišljanje mladih o odlasku u inozemstvo

Izvor: obrada autorice prema podacima istraživanja iz ankete

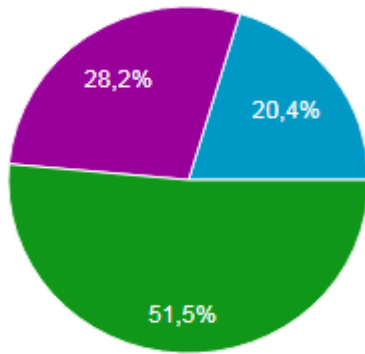
Što se tiče razmišljanja studenata o odlasku mladih u inozemstvo, u grafičkom prikazu 4. možemo vidjeti kako čak 86% ispitanih studenata nema ništa protiv odlaska mladih u inozemstvo te smatraju kako mladi trebaju odabrati zemlju u kojoj će im biti bolje. Dok nešto manje, od 14% protivi se odlasku mladih u inozemstvo. Je li to rezultat općeg nezadovoljstva kod mladih situacijom u kojoj se trenutno nalazi Republika Hrvatska ili naše kolege imaju samo individualne percepcije ovakvog razmišljanja, pokazat će daljnja istraživanja.

No, kako bi se dobili što precizniji rezultati o namjerama i razmišljanjima studenata o odlasku u inozemstvo, postavljeno je pitanje o namjerama nakon završetka studija gdje su ponuđena tri odgovora:

- želio/željela bih ostati u Hrvatskoj
- možda bi otišao/otišla u inozemstvo
- želio/željela bih otići u inozemstvo.

U sljedećem grafikonu 8. možemo vidjeti odgovore na postavljeno pitanje.

Grafikon 8. Namjere studenata nakon završetka studija

- želio/željela bih ostati u Hrvatskoj

- možda bi otišao/otišla u inozemstvo

- želio/željela bi otići u inozemstvo

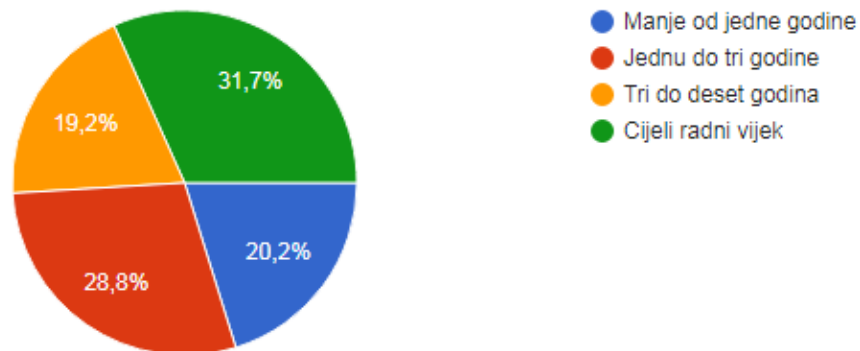
U konačnici, 21% studenata sigurno je da bi nakon završetka studija željeli sa sigurnošću otići u inozemstvo. Većina, odnosno 52% ispitanika odgovorilo je kako bi radije ostali u Hrvatskoj, dok 29% njih odgovorilo je kako bi možda otišli u inozemstvo, što je također izraz planiranja odlaska. Ukupno gledajući, polovica studenata željelo bi nakon završetka studija otići u inozemstvo, dok polovica njih radije bi ostala u Hrvatskoj. No, studenti su svjesni ograničenja i poteškoća prilikom realizacije samog odlaska, stoga tek manji broj zapravo vjeruje da će u konačnici otići u inozemstvo.

Ukoliko studenti odluče otići u inozemstvo trebalo bi ispitati koliko bi dugo željeli ostati te koji su to razlozi zašto bi umjesto Hrvatske odabrali svoj boravak u inozemstvu. Prilikom ispitivanja odljeva mozгова važno je spoznati namjere studenata, odnosno važno je znati koliko dugo planiraju studenti ostati u inozemstvu, tek kraći period, nekoliko godina ili pak možda cijeli radni vijek. Stoga, ako studenti planiraju otići na tek kraći period, tada ne govorimo o odljevu mozгова već cirkulacijom mozгова budući da osoba odlazi u domovinu radi sjecanja novih znanja, vještina i iskustava. Hrvatskoj bi svakako takva vrsta cirkulacije mozгова išla u korist, jer bi se samim time mladi stručnjaci, nakon savladavanja novih znanja iz struke, jezika i općenitog prikupljenog novog iskustva tokom boravka u nekoj drugoj zemlji, vratili u domovinu gdje bi stečena znanja primijenili u domaćim poduzećima. Nasuprot tome, trajni odlazak mladih u inozemstvo znači ostanak izvan domovine cijeli radni vijek, te će osoba koja se odluči na taj potez, pridonositi rastu i razvoju strane zemlje u kojoj živi, dok će joj matična

zemlja brojiti gubitke i pad konkurentnosti. Stoga, sljedeći grafikon 9. prikazuje razmišljanje studenata o duljini njihovog odlaska u inozemstvo.

Grafikon 9. Duljina ostanka u inozemstvu

Ukoliko Vam se pruži prilika za odlazak u inozemstvo, ostali biste:

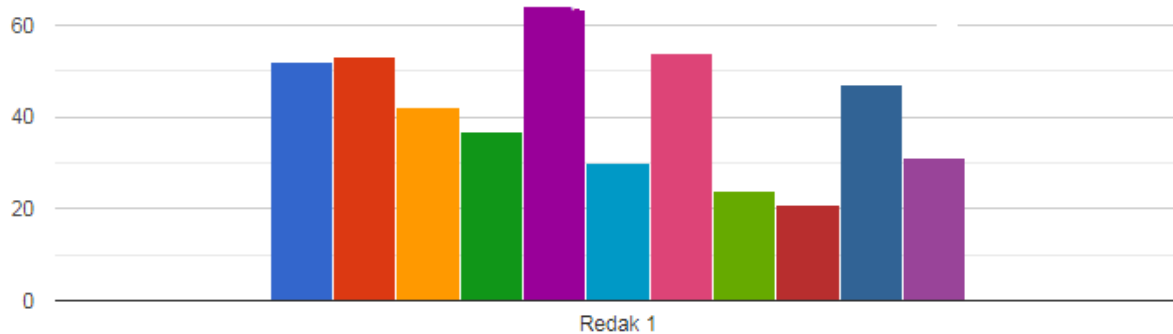
Izvor: obrada autorice prema podacima istraživanja iz ankete

Iz grafikona možemo vidjeti različite stavove studenata po pitanju duljine ostanka u inozemstvu. Rezultati ankete prikazuju da bi trećina studenata u inozemstvu ostala cijeli radni vijek 32%, što svakako je loše za Republiku Hrvatsku. Ti ispitanici u konačnici priželjkuju trajno preseljenje u inozemstvo, čime Hrvatsku očekuje veliki gubitak, budući da upravo ona ulaže u njihovo obrazovanje i razvitak, koji će nakon završetka studija iskoristiti u nekim drugim zemljama svijeta i samim time pridonositi njihovom razvoju. Nešto manje od 29% ostala bi jednu do tri godine, što bi se moglo svrstati u kategoriju cirkulacije mozгова koja je svakako dobra za Hrvatsku. Na trećem mjestu po dužini ostanka, ispitanici su naveli da bi boravak u inozemstvu proveli manje od jedne godine, dok nešto manje njih 19% izjasnilo se da bi ostali najviše do 10 godina.

Postoje brojni razlozi i pokretači koji motiviraju na odlazak iz matične zemlje u inozemstvo. Najčešće je to splet ekonomskih i tržišnih uvjeta u zemlji. U anketnom upitniku bili su navedeni sljedeći razlozi: nemogućnost pronalaska posla, nedostatak perspektive za budućnost u RH, nemogućnost napredovanja i razvoj karijere u RH, želja za upoznavanjem svijeta, veća plaća u inozemstvu, stjecanje iskustva, vještina, nezadovoljstvo političkom situacijom u RH, potreba za kvalitetnijim školovanjem i

usavršavanjem, želja za poboljšanjem uvjeta u RH nakon povratka, bolja perspektiva za budućnost u inozemstvu te društvena nestabilnost i nesigurnost. Studenti koji su ispunjavali anketu mogli su odabrati proizvoljno više ponuđenih razloga; grafikon 10.

Grafikon 10. Razlozi odlaska u inozemstvo

1. nemogućnost pronalaska posla
2. nedostatak perspektive za budućnost u RH
3. nemogućnost napredovanja i razvoj karijere u RH
4. želja za upoznavanjem svijeta
5. veća plaća u inozemstvu
6. stjecanje iskustva
7. nezadovoljstvo političkom situacijom u RH
8. potreba za kvalitetnijim školovanjem i usavršavanjem
9. želja za poboljšanjem uvjeta u RH nakon povratka
10. bolja perspektiva za budućnost u inozemstvu
11. društvena nestabilnost i nesigurnost

Glavni razlog zbog kojeg bi studenti voljeli i željeli otići u inozemstvo jest veća plaća i riješeno stambeno pitanje u zemlji imigracije za kojeg se odlučilo više od 60% studenata. Naime, prosječna hrvatska plaća relativno je niska te se održava negativno na buduće visokoobrazovane kadrove. No, kao što se može vidjeti iz odgovora ispitanika, većina njih priželjkuje veću plaću koja će im omogućiti zadovoljenje potreba koje su iznad onih osnovnih potreba.

Nezadovoljstvo političkom situacijom u Hrvatskoj 52% ispitanika navelo je kao drugi razlog potencijalnog odlaska u inozemstvo. To nezadovoljstvo politikom u državi povlači sa sobom niz drugih razloga, kao što su niske plaće, visoka nezaposlenost, neriješeno stambeno pitanje i sl.

Osim navedenog, motiviranost za odlazak proizlazi iz razloga što većina studenata smatra da u RH nedostaje perspektiva za njihovu budućnost (52%). Bitan razlog zbog kojih studenti razmišljaju o odlasku jest nemogućnost pronalaska posla u struci u Hrvatskoj (51%). Navedeni razlog bio je očekivan budući da je nezaposlenost u Republici Hrvatskoj na visokoj razini, te ima mnogo nezaposlenih ekonomista koji su bili ciljana skupina istraživanja. Dakle, studenti koji završavaju svoje visoko obrazovanje nadaju se da će uspjeti pronaći posao u struci, ukoliko ga ne uspiju pronaći, povećava se njihovo nezadovoljstvo i motivacija za odlazak u inozemstvo gdje im se pružaju bolji radni i materijalni uvjeti. Od ukupno promatranog uzorka, njih oko 47% smatra da inozemna zemlja pruža bolju perspektivu za budućnost. Najmanji broj studenata (22%) smatra da su potreba za kvalitetnijim školovanjem i usavršavanjem važni motivacijski faktori za odlazak u inozemstvo.

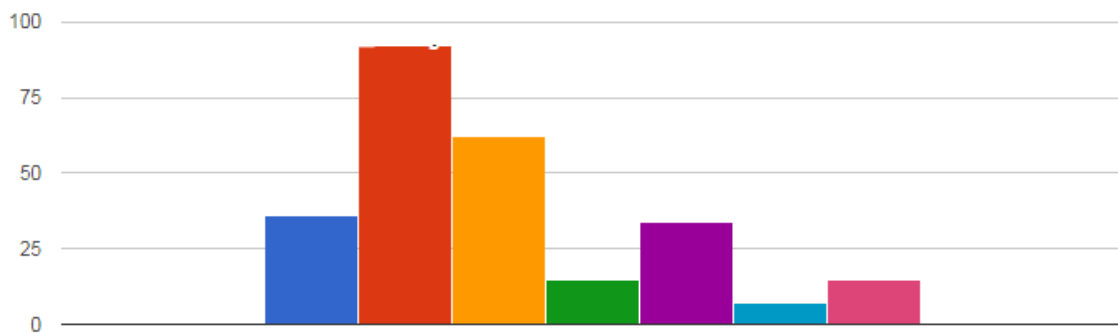
Također, želja za upoznavanjem svijeta za 22% ispitanika bila je jedan od glavnih faktora odlaska u inozemstvo. Studenti, odnosno mladi priželjkuju upoznavanje novih kultura, inozemnih ljudi, novih običaja i navika. Privlačna im je ideja o putovanjima i promjenom sredine, te spoznajama koje su različite od hrvatskih, te ih vodi avanturistički duh i želja za novom promjenom. No, i sam odlazak na određeno vrijeme u inozemstvo nosi sa sobom niz pozitivnih posljedica. Savladavanje stranog jezika i znanja, spoznaja različitih kultura svakako su dragocjeno iskustvo koje čovjek može razvijati i podariti u Hrvatskoj. Usprkos tome, Hrvatska ukoliko želi postići svoj nivo konkurentnosti, mora se okretati stranom tržištu i stranim klijentima. Stoga je bitno naučiti i spoznati na koji način komunicirati i postupati s inozemstvom.

Želja za poboljšanjem uvjeta u Republici Hrvatskoj nakon povratka kao razlog za odlazak u inozemstvo, smjestila se na posljednje mjesto sa samo 20%. Vrlo je negativna činjenica da se upravo ovaj razlog smjestio na samo začelje ispitanika, budući da bi upravo cirkulacija mozгова za Hrvatsku bila od iznimne važnosti za njen rast i razvoj, te za oporavak. U inozemstvu mladi mogu proširiti svoje kontakte, obogatiti svoje stručno znanje, steći nove vještine i iskustva, naučiti koristiti i razvijati nove tehnologije i znanstvene metode te po povratku u Hrvatsku, sva ta stečena znanja iskoristiti u domaćim poduzećima.

Razlozi koje studenti su najmanje navodili jesu potreba za kvalitetnijim školovanjem i usavršavanjem, želja za poboljšanjem uvjeta u Republici Hrvatskoj nakon povratka, zatim stjecanje iskustva te društvena nestabilnost i nesigurnost.

Razlozi koji navode studente za ostanak u domovini su više subjektivnog predznaka, za razliku od razloga koji ljude potiču na odlazak u inozemstvo. Naime, da bi ljudi bili više motivirani za ostanak u Hrvatskoj, važno je da imaju kvalitetan život, riješeno stambeno pitanje, siguran posao, veća primanja i dr. Obitelj, prijatelji, ljubav prema domovini, kulturni život također mogu biti motivirajući razlozi za ostanak. Stoga, za potrebe ovog istraživanja ispitanicima je ponuđeno nekoliko razloga koji bi ih motivirali za ostanak u Hrvatskoj (grafikon 11).

Grafikon 11. Razlozi ostanka u Hrvatskoj

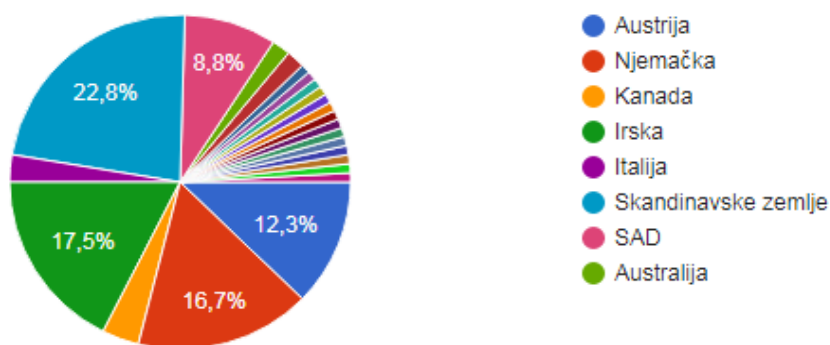

- **1. Ljubav prema domovini**
- **2. Obitelj**
- **3. Prijatelji**
- **4. Karijera**
- **5. Riješeno stambeno pitanje**
- **6. Znanstveno usavršavanje**
- **7. Sigurnost pronalasku posla**

Izvor: Obrada autorice prema podacima istraživanja iz ankete

Prema istraživanju možemo vidjeti da većina ispitanih studenata, oko 90%, kao razlog ostanka u Hrvatskoj navodi obitelj, a nešto manje ispitanika, oko 60% stavlja na drugo mjesto razlog ostanka prijatelje.

Grafikon 12. Preferirana zemlja imigracije

Izvor: Obrada autorice prema podacima istraživanja iz ankete

Oni koji se odluče za odlazak biraju željenu zemlju imigracije. Prema uzorku, najpoželjnija zemlja imigracije jesu Skandinavske zemlje po mišljenju 22% ispitanih studenata. Slijede Australija (17%), Njemačka (16%), Austrija (12%) te SAD (8%). Osim navedenih zemalja, u anketnom uzorku ponuđene su bile zemlje poput Kanade, Italije te Irske za koje se nije odlučilo ni jedan ispitan student. Međutim, oko 10% ispitanih studenata izjasnilo se za države koje nisu bile ponuđene poput: Švicarske, Engleske, Meksika te Nizozemske.

10. ZAKLJUČAK

Namjera pisanja ovog diplomskog rada jest da pobliže objasni koncept odljeva mozgova, kakav utjecaj ima na konkurentnost Republike Hrvatske, zatim, koji su to glavni razlozi zbog kojih se visokoobrazovani ljudi odluče na odlazak u inozemstvo, te koje bi mjere Hrvatska u budućnosti mogla implementirati kako bi se smanjio sve veći odljev.

Fenomen migracija postao je premet istraživanja mnogih znanstvenika i stručnjaka. U globalu, migracije predstavljaju oblik privremenog ili trajnog preseljenja. One mogu biti uzrokovane ekonomskim, političkim i geografskim čimbenicima. Pošto predstavljaju pokretljivost ili prostornu mobilnost stanovništva, teško ih je predvidjeti i kontrolirati. Migracije iz ekonomskih razloga obuhvaćaju ekonomski aktivno stanovništvo koje privremeno ili trajno emigrira u drugu zemlju, bilo to zbog posla, višeg dohotka, boljih uvjeta rada ili usavršavanja i napredovanja. Najčešći uzrok migracija su razlike u demografskim i ekonomskim karakteristikama između različitih regija. Naime, područja u koje ljudi emigriraju često pružaju bolje uvjete života te veće zaposlenje od područja iseljavanja. Politički uzroci najčešći su zbog prisilnih migracija, odnosno napuštanja određenog područja zbog rata, promjene državne granice, nacionalnosti, različitih progona i dr. Emigracije su najzastupljenije u nerazvijenim državama u kojima vladaju ekonomski problemi vezani uz nezaposlenost, niske plaće, nesigurnost posla, siromaštvo, neadekvatni uvjeti života i sl. Dok su najčešće imigracijske zemlje, razvijene zemlje s jakim gospodarstvom kao što su Sjedinjene Američke Države, Australija, Kanada, Japan i slično. Sagledavajući sliku Hrvatske, možemo istaknuti da je Hrvatska u prošlosti bila imigracijska zemlja, tada je imala više doseljenog stanovništva nego iseljenog, no taj trend se u posljednjih nekoliko godina značajno promijenio. Analizirajući današnju sliku Hrvatske, podaci su alarmantni, što znači da je Hrvatska postala emigracijska zemlja s daleko većim brojem iseljenih stanovnika. U Hrvatskoj, posljednjih 20 godina bilježimo veliko iseljavanje uglavnom mlađeg i visokoobrazovanog stanovništva, što se ne ugleda samo na iseljavanje pojedinaca, već cjelokupnih obitelji. Većina ljudi koji se iseće, više se ne vraćaju, jer u drugim državama zasnivaju obitelji što se uvelike odražava na demografsku sliku Hrvatske. Istraživanja pokazuju da se broj radno sposobnog stanovništva sve više smanjuje, dok broj starog i ovisnog stanovništva raste. Nove brojke iz Državnog zavoda za statistiku pokazuju razmjere kataklizme iseljavanja. Naime iz Hrvatske se u proteklih dvije godine, iselio jedan grad, veličine Osijeka. Razina prirodnog pada i starenja ukupne populacije je razarajuća, te kako to sve više, a ponajprije zbog stanja u zemlji prerasta u egzodus.

U novije doba, veliku pozornost zaokuplja sve prisutnija vrsta migracija poznata kao odljev mozgova. Dakle, specifičan oblik migracija stanovništva jest odljev mozgova koji se definira kao odlazak visokoobrazovanih stručnjaka, znanstvenika i intelektualaca iz neke zemlje. Ukratko, to je proces koji prostorno razmješta obrazovane potencijale

izvan granica matične zemlje. Visokoobrazovani ljudi svojim znanjem, sposobnostima te vještinama, nositelji su razvoja gospodarstva i povećanja konkurentnosti. Njihov odlazak gubitak je za zemlju koju napuštaju te istovremeno dobitak za zemlju u koju odlaze. Na taj način obogaćuje se mjesto odredišta, a istovremeno osiromašuje mjesto polazišta, odnosno odlazak iz svoje matične zemlje. Obzirom da emigrira stanovništvo određene strukture (uglavnom mlado stanovništvo) u mjestu polazišta i odredišta mijenja se i cjelokupna dimenzija stanovništva, te prevladava većina stanovništva koje djeluju na natalitet i mortalitet. Pored demografskih posljedica, važno je sagledati posljedice ekonomskog karaktera koje se očituju kroz gospodarski razvoj matične zemlje, te posljedice društvenog karaktera koje su vidljive kroz gubitak uloženog kapitala kojeg ti mladi ljudi prilikom iseljavanja odnose sa sobom.

Ukoliko se želi ući u samu srž problema odljeva mozgova potrebno je sagledati uzroke koji su pokretači iseljavanja visokoobrazovanih ljudi. Postoji niz faktora koji uvjetuju odlazak i jednako brojni koji uzrokuju odlazak iz matične zemlje. Uzroci su najčešće vezani uz ekonomska pitanja kao što su niske plaće, nezaposlenost, nesigurnost posla, neriješeno stambeno pitanje i sl. No, kao mogući potencijalni razlozi migriranja visokoobrazovanih mogu imati i širi raspon te se protežu na kršenje ljudskih prava ili akademskih sloboda, prisutnost korupcije, loše političko upravljanje državom, nedostatak slobode govora i transparentnosti. Međutim, dva su uzroka odljeva mozgova istaknuta kao važnijima, a to su nezaposlenosti i plaće. Problem nezaposlenosti je egzistencijalni problem svakog pojedinca kada je u nemogućnosti svoj rad pretvoriti u novac i time na slobodnom tržištu kupovati košaricu dobara koja mu je potrebna za normalan život. Stoga, nezaposlenost je jedan od najtežih ekonomskih problema današnjice kako za gospodarstvo tako i za pojedinca. Ukoliko pojedincu nije u mogućnosti ostvariti osnovne egzistencijalne potrebe, on napušta granicu matične zemlje, te tada dalje doprinosi trendu odljeva mozgova. Nezaposlenost za Republiku Hrvatsku u posljednjih nekoliko godina predstavlja veliki problem. Naime, u Hrvatskoj se nalazi problem niskih plaća u usporedbi sa drugim zemljama svijeta.

Niske plaće, potisni su faktor koji potenciraju na odljev mozgova jer ukoliko ljudi svoje potrebe ne mogu u potpunosti podmiriti, javlja se nezadovoljstvo te potreba za boljom materijalnom situacijom koja se traži van granica, u inozemstvu. Dakle, visokoobrazovani stručnjaci svoju nadu za materijalnim te životnim zadovoljstvom vide u razvijenim zemljama kao privlačnu destinaciju koja će im pružiti

bolje radne ali i životne potrebe. Studentima te visokoobrazovanim stručnjacima su privlačne upravo razvijene zemlje kao što su Finska, Švedska, Danska, Norveška, Njemačka, Austrija, Velika Britanija, Belgija koja su visoko rangirane na ljestvici konkurentnosti.

Usprkos nizu faktora koji djeluju na odljev mozgova, postoje i razlozi koji uvjetuju ostanak u zemlji. Tako pojedinca za ostanak može motivirati obitelj, prijatelji, strah od novoga, riješeno stambeno pitanje ili neki osobni razlozi.

Postoje mnoge negativne posljedice odljeva mozgova iz kojih se visokoobrazovani ljudi odluče iseliti kao što su smanjenje ljudskog kapitala koji negativno utječe na razvoj gospodarstva, zemlja postaje manje privlačna stranim ali i domaćim investitorima, gubi se motiviranosti, radna snaga, inovativnost i kreativnost. No, usprkos nizu negativnih posljedica koje loše utječu na konkurentnost zemlje, odljev mozgova je proces koji ne mora nužno imati loše posljedice za zemlju, a to poglavito ovisi o pristupu zemlje u kojoj se on odvija. Odljev mozgova, sam po sebi rezultira štetom za zemlju emigracije, a ogromnom koristi za zemlju imigracije. Spoznavši kako su ljudi ključ uspjeha i razvoja, svaka država nastoji ulagati u svoje ljudske potencijale kroz proces obrazovanja. Kada obrazovana osoba odluči napustiti zemlju koja je u nju godinama investirala, tada svoje znanje i doprinos daje na raspolaganje zemlji imigracije.

Nadalje, neki od pozitivnih učinaka su povećan pristup znanju, investicijama i svjetskoj trgovini. Pozitivan aspekt uključuje i novčana sredstva koje iseljenici šalju svojim obiteljima, čime se povećava njihov standard i omogućuju im se bolji životni uvjeti. Naime, neki migranti nakon određenog vremena provedenog u inozemstvu odluče se na povratak u domovinu, te time obogaćuju gospodarstvo svoje matične zemlje uvodeći novostečena znanja, vještine i iskustva u domicilna poduzeća. Osim navedenog, od velike pomoći je i povezivanje ljudi gdje se razmjenjuju i stvaraju novi kontakti koji doprinose gospodarskom rastu matične zemlje, potiču znanstvenu i ekonomsku suradnju matične zemlje s inozemstvom. Usprkos i pozitivnim ishodima koji djeluju na odljev mozgova, u konačnici, negativne posljedice te će biti uvijek snažnije.

Štoviše, Republika Hrvatska još uvijek nema jasno definiranu politiku kako smanjiti proces odljeva mozgova. Problem je uvelike prepoznat, svakodnevno smo svjedoci odljeva, gdje naši najbliži, prijatelji odlaze u nadi za boljim, stručnjaci se njime bave, ali

konkretni koraci za ublažavanje posljedica ovoga fenomena nisu jasno definirani, ni poduzeti. Kao mlada članica Europske unije, država mora brzo reagirati te poduzeti i analizirati sve moguće korake da izvuče pozitivne efekte ovog procesa. Mladi ljudi koji bi trebali biti svijetlo na kraju tunela, dati vodeća krila domovini, izvesti je iz procesa tranzicije, suočeni svakodnevno sa problemima, prisiljeni su tražiti bolje životne prilike i uvjete van svojih granica, pitamo se nije li ovakav stav Hrvatske paradoksalan? Trend odlaska visokoobrazovanih mladih ljudi, stručnjaka, znanstvenika i intelektualaca trebalo bi smanjiti na najmanji nivo kako Hrvatska ne bi bila primorana uvoziti radnu snagu i manje kvalificirane stručnjake iz slabije razvijenih zemalja. Važno je da Hrvatska shvati poantu odljeva mozgova, a to je da svima mladima, te visokoobrazovanim osobama se osigura egzistencijalan i priznat status u svojoj domovini, te da svoje životne putove, životne ciljeve i vrijednosti ostvare u svojoj, a ne u tuđoj domovini.

LITERATURA

KNJIGE:

1. Bejaković, P., Lowther, J., (2004.) Konkurentnost radne snage, Institut za javne financije, Zagreb
2. Bušelić, M. (2014.) Tržište rada: teorijski pristup, Pula: Sveučilište Jurja Dobrile, Fakultet za ekonomiju i turizam „Dr. Mijo Mirković“
3. Tintor, J., (2009.) Poslovna analiza, Masmedia, Zagreb

4. Šverko, I. (2004.) Studentske namjere odlaska u inozemstvo, Društveno istraživanje Zagreb, str.1149-1174.

5. Zelenika, R. (2000.): Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela, Sveučilište u Rijeci, Rijeka

ČLANCI:

1. Adamović, M., Mežnarić, S. (2003): Potencijalni i stvari „odljev“ znanstvenog podmlatka iz Hrvatske: empirijsko istraživanje, Revija za sociologiju, Vol. 34, No. 3-4

<https://hrcak.srce.hr/14496> (pristup: 7.2.2019.)

2. Bjelajac, S. (2007): Hrvatski „Brain-drain“. Informatologia, Vol. 40 No. 4

<https://hrcak.srce.hr/21535> (pristup: 7.2.2019.)

3. Bejaković, P.; Lowther J., (2004.): Konkurentnost hrvatske radne snage, Institut za javne financije, Zagreb

<https://www.ijf.hr/upload/files/file/knjige/BEJAKOVIC-konkurentnost.pdf>

(pristup: 7.2.2019.)

4. Božić, S. (2014). Hrvatska migracijska politika: od skice prema strategiji, Zagreb. str. 291.

http://www.fescroatia.org/fileadmin/user_upload/FES_Iseljavanje_web.pdf

(pristup: 22.2.2019.)

5. Društvena istraživanja, Vol. 14 No. 6 (80):1149-1174 15. Wertheimer-Baletić, A. (2005): Demografija Hrvatske - aktualni demografski procesi, Diacovensia, Vol. 13 No. 1

<https://hrcak.srce.hr/40155> (pristup: 15.2.2019.)

6. Friganović, M. (1989): Migracije kao konstanta geoprostora. Acta Geographica Croatica, Vol. 24. No. 1:19-30

<https://hrcak.srce.hr/97767> (pristup: 15.2.2019.)

7. Golub, B. (2003): Zašto odlazimo? Društvena istraživanja, Vol. 12 No. 1-2

<https://hrcak.srce.hr/19540> (pristup: 4.2.2019.)

8. Golub, B. (2004): Hrvatski znanstvenici u svijetu: socijalni korijeni u prostoru i vremenu. Zagreb: Institut za društvena istraživanja

<http://idiprints.knjiznica.idi.hr/704/1/Hrvatski%20znanstvenici%20u%20svijetu.pdf>

(pristup: 4.2.2019.)

9. Horvat, I. (2004): Umjesto „odljeva“ – moguća „cirkulacija mozgova“?, Hrvatska revija, Vol. 4, br.1

<http://www.matica.hr/hr/333/umjesto-odljeva-moguca-cirkulacija-mozgova-20955/>

(pristup: 22.2.2019.)

10. Jambreč, I., Penić, I. (2008): Upravljanje ljudskim potencijalima u poduzećima – ljudski faktor, motivacija zaposlenika kao najvažniji čimbenici uspješnosti poslovanja poduzeća. Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Vol. 29 No. 2

<https://hrcak.srce.hr/40704> (pristup: 15.2.2019.)

11. Jakovljević, D. (2002.): Osnovni oblici nezaposlenosti, Psihološki aspekti nezaposlenosti: Zbornik radova XII. ljetne psihologijske škole, Silba

<http://mjesec.ffzg.hr/nezaposlenost/2.1.html> (pristup: 4.2.2019.)

12. Kostanjevečki, T. (2002). Odljev mozgova. Psihološki aspekti nezaposlenosti: zbornik radova XII. ljetne psihologijske škole. Raspoloživo na: <http://mjesec.ffzg.hr/nezaposlenost/3.4.html>, (pristup: 4.2.2019.)

13. Lamza-Maronić, M., Tokić, I. (2012): Utjecaj demografskih čimbenika na društveno – ekonomski razvoj Hrvatske. Ekonomski vjesnik, Vol. No. 2

[file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/PM_br7_cl4%20\(10\).pdf](file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/PM_br7_cl4%20(10).pdf) (pristup: 20.2.2019.)

14. Li, M., Hanson Frieze, I., Horvat, J., Mijoč, J. Olson, J., (2012): Razlozi napuštanja doma: usporedba prediktora želje za migriranjem i putovanjem u hrvatskih studenata. Migracijske i etničke teme, Vol. 28 No. 1

https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=121378 (pristup: 15.2.2019.)

15. Mežnarić, S. (2003): Migracijske aktualnosti: stanje, problemi, perspektive paradigmi istraživanja. Migracijske i etničke teme, Vol. 19 No. 4

<https://hrcak.srce.hr/7846> (pristup: 4.2.2019.)

16. Požega Ž., Crnković B., (2008.): Stope povrata ulaganje u ljudski i fizički kapital, Ekonomski vjesnik, Vol. 20, br. 1 – 2

[https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=66792,](https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=66792)

(pristup: 14.2.2019.)

17. Šverko, I. (2005): Studentske namjere odlaska u inozemstvo: Veličina potencijalnog „odljeva mozgova“ i njegove odrednice u 1995., 1997. i 2004. godini.

<https://hrcak.srce.hr/18099> (pristup 7.2.2019.)

18. Schwab K., (2012.): The Global Competitiveness Report 2012.-2013., World Economic Forum Ženeva, str. 490.

http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2012-13.pdf

(pristup: 15.2.2019.)

INTERNET IZVORI:

1. Golub B., (2004.) Hrvatski znanstvenici u svijetu: socijalni korijeni u prostoru i vremenu, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu

<http://idiprints.knjiznica.idi.hr/704/1/Hrvatski%20znanstvenici%20u%20svijetu.pdf>

(pristup: 15.2.2019.)

2. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (2018.): Migracija stanovništva Republike Hrvatske u 2017.

https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2018/07-01-02_01_2018.htm

(pristup: 15.3.2019.)

3. Državni zavod za statistiku;

<https://www.dzs.hr/> (pristup: 10.3.2019.)

4. Eurostat

<https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-statistical-reports/-/KS-FT-19-003?inheritRedirect=true&redirect=%2Feurostat%2Fpublications%2Fstatistical-reports> (pristup: 14.2.2019.)

5. Godišnje izvješće o konkurentnosti Hrvatske 2008. (<http://www.konkurentnost.hr/Default.aspx?sec=18>; (pristup: 13.2.2019.)

6. Institut za razvoj obrazovanja; Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta: Socijalna i ekonomska slika studentskog života u Hrvatskoj, Nacionalno izvješće istraživanja EUROSTUDENT za Hrvatsku, Institut za razvoj obrazovanja, Zagreb, 2011.

http://iro.hr/userdocs/File/Publikacije/EUROSTUDENT_Nacionalno_izvjesce_RH
pristup: (12.3.2019.)

7. Nacionalno vijeće konkurentnosti: 55 preporuka za povećanje konkurentnosti Hrvatske, Zagreb

https://www.azoo.hr/images/AZOO/Ravnatelj/55_Preporka_za_povecanje_konkurentnosti_Hrvatske (pristup: 10.3.2019.)

8. Statistika (2018.). Registrirana nezaposlenost. http://www.hzz.hr/content/stats/0119/stat_bilten_01_2019.pdf, (pristup: 18.2.2019.)

9. Statistički ljetopis 2018. – Državni zavod za statistiku; https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2018/sljh2018.pdf, (pristup: 15.4.2019.)

10. Švicarska (2015.), Profil emitivnog tržišta

<https://www.htz.hr/sites/default/files/2016-11/Svicarska-Profil-trzista-izdanje-2015-.pdf>, (pristup: 15.2.2019.)

11. Zakon o porezu na dohodak, Narodne novine br. 115/16

POPIS TABLICA, SLIKA I GRAFIKONA

Popis tablica:

Tablica 1. Migracije u Hrvatskoj od 2007. do 2017. godine.	12
Tablica 2. Broj nezaposlenih u RH u razdoblju od 2004. do 2018. s obzirom na spol.....	21
Tablica 3. Broj nezaposlenih s obzirom na razinu obrazovanja u periodu od 2004. do 2018.....	25
Tablica 4. Prosječna neto plaća u Republici Hrvatskoj u kunama, u razdoblju od 2008. do 2017. izražena verižnim indeksima.....	27
Tablica 5. Usporedba prosječnih plaća.....	29
Tablica 6. Procjena zemalja o odljevu mozgova (najboljih 20 zemalja).....	32
Tablica 7. Procjena zemalja o odljevu mozgova (zadnjih 20 zemalja).....	34

Tablica 8. Rezultati globalne konkurentnosti i odljeva mozgova 2018. godine.....	41
--	----

Popis slika:

Slika 1. Ključne karakteristike teorije odljeva mozgova.....	11
Slika 2. Hrvatski državljani odseljeni u inozemstvo u 2017. godini prema zemlji odseljena.....	13
Slika 3. Piramida konkurentnosti.....	39

Popis grafikona:

Grafikon 1. Trend kretanja broja nezaposlenih po spolu u razdoblju od 2004. do 2018.....	22
Grafikon 2. Trend kretanja broja nezaposlenih s obzirom na spol u periodu od 2004. do 2018.	23
Grafikon 3. Broj nezaposlenih s obzirom na razinu obrazovanja u periodu od 200. do 2018.	24
Grafikon 4. Demografski pokazatelji uzorka.....	47
Grafikon 5. Razina studija.....	48
Grafikon 6. Razmišljanje studenata o odlasku u inozemstvo.....	48
Grafikon 7. Razmišljanje mladih o odlasku u inozemstvo.....	49
Grafikon 8. Namjere studenata nakon završetka studija.....	50
Grafikon 9. Duljina ostanka u inozemstvu.....	51
Grafikon 10. Razlozi odlaska u inozemstvo.....	52
Grafikon 11. Razlozi ostanka u Hrvatskoj.....	54
Grafikon 12. Preferirana zemlja imigracije.....	55

SAŽETAK

Migracije stanovništva svoje začetke bilježe u dalekoj prošlosti. Glavni pokretač migracija je težnja za boljim uvjetima života. One predstavljaju svakodnevni događaj i proces koji se negativno odražava na globalno tržište rada i radne snage. Uzroci migriranja mogu se odrediti kroz potisne razloge zbog kojih pojedinci napuštaju zemlju (pushfactors) i privlačne razloge zbog kojih pojedinci odabiru neku drugu, konkretnu zemlju (pullfactors). Migracije mogu biti uzrokovane ekonomskim, političkim i geografskim čimbenicima. Specifičan oblik migracija je odlazak visokoobrazovanih stručnjaka, znanstvenika i intelektualaca popularno nazvanog „odljev mozgova“. Odljev mozgova je termin koji plijeni sve više pažnje u kojem mladi, obrazovani,

kreativni i perspektivni ljudski potencijali napuštaju granice matične zemlje u potrazi za samoostvarenjem svojih životnih potreba i ciljeva. Visokoobrazovani ljudi nositelji su razvoja cjelokupnog gospodarstva i napretka neke zemlje. Aktualnost ovoga trenda, njegov globalni razmjera i nedovoljno istraženi uzroci glavni su razlozi u odabiru izbora teme. Odljev mozgova najčešće se javlja u nerazvijenim zemljama koje se bore sa velikom stopom nezaposlenošću, niskim plaćama, nesigurnim radnim mjestima i lošim životnim uvjetima. Najčešći je odljev iz zemalja u razvoju u razvijene zemlje. Problem odljeva mozgova i dalje predstavlja globalni problem, te postoje mnogi negativni utjecaji na zemlje iz koje se migranti iseljavaju te je najočitiiji negativan utjecaj gubitak visokoobrazovanih radnika tj. smanjenje ljudskog kapitala koji može negativno utjecati na gospodarski rast zemlje. Odljev mozgova, kao proces prostornog razmještaja obrazovanih ljudskih potencijala, predstavlja proces koji zahtjeva sve veću pozornost, brigu i razumijevanje odgovornih pojedinaca i svih nas.

Ključne riječi: odljev mozgova, obrazovanje, zemlje u razvoju

SUMMARY

Population migration has its beginning in the far past. Main driver for migrations is search for better life conditions. They represent everyday processes that are having a negative impact on the global workforce market. Cause of migrations can be determined through the reasons why individuals are leaving a country (push factors) and through attracting reasons for which individuals are choosing another country (pull factors). Migrations can be caused by economic, political and geographical factors. Specific form of migration is move of highly educated experts, scientists and intellectuals, popularly named "brain drain". Brain drain is a term that is getting more attention because young, educated, creative and perspective human potential is leaving borders of their home country in search for self-realization of their own life needs and goals. Highly educated people are cornerstone for economic development

and progress of a country. Relevance of this trend, its global impact and lack of causes research are the main reasons for choosing this thesis. Brain drain is happening most often in undeveloped countries that are dealing with high unemployment rates, low wages, unsecure work positions and bad living conditions. The most common migration is from an undeveloped to a developed country. Problem of brain drain is still a global issue, there are many negative impacts on countries from which migrants are moving out and the most obvious impact loss of highly education workforce i.e. reduction in human resources that can have a negative impact on country's economic development. Brain drain, as a process of spatial distribution of educated human potentials, presents process that requires greater attention, care and understanding from responsible individuals and society in general.

Keywords: brain drain, education, developing countries